

ÚJKELET

..... Izraeli magyar nyelvű független lap .....

A régi és az Új Kelet

Az Új Kelet a kezdetektől nagy idők tanúja volt. A kolozsvári megalakulástól, a vére menő cionizmuson és a lap Izraelbe költözésén át egészen maig. Tisztelgünk az alapító főszerkesztő Marton Ernő előtt, aki magas színvonalú lapot teremtett meg, amelyben olyan újságíró tehetségek dolgoztak, mint Efraim Kishon, Tommy Lapid, Rapaport Ottó, Diamant Elemér vagy Kasztnér Rezső – és most csak néhányat említek a szerzők közül; ők alapozták meg a mi önkéntes professzionalizmusunkat. Mert önkéntesek vagyunk mi az Új Keletben mindannyian. A Mazsihisz elnökének, Heisler Andrásnak a segítségével a Bethlen Gábor Alap beállt a hátunk mögé. Igen, kellett egy alapítvány! Mert azok az idők valóban elmúltak, amikor még üzlet volt Izraelben a magyar nyelv. Amiből sokszor viccet csinált Dosh, azaz Gárdos Károly, a híres kibucnyik sapkás Szrulik figura megalkotója – ő is állandó szerzője, karikatúristája volt az Új Keletnek.

Kishon, Lapid és Dosh többnyire kávézóknak, cukrászdákban alkották a műveiket, magukat pedig Magyar Maffiának nevezték. Mindenki hatalmas szókinccsel, áldott bölcsességgel, sziporkázó humorral ontotta a cikkeket, kommentálta a filmeket, politikai húzásokat. És életük része volt ugyan az Új Kelet, de mi ez ahhoz képest, amennyit ők tettek hozzá Izraelhez!

Hatalmas kincs a 100 éves történetű lap. Óriási a felelősség a vállunkon, de ez nem hűti le forró szerelmünket iránta. Állandóan forráspont fölött vagyunk, és ez a hő hajt bennünket. Hajt bennünket olvasó-szerkesztőnk, Bedő Pista, hajt tördelőnk, Szász Juli, aki az utolsó szót mondja ki: „Mehet!” (ők ketten Pestről), a címlapgrafikák koronázatlan királynője, Kiss Lou Barcelonából, és természetesen Izraelben a szerkesztőség négy tagja: Anna, a sasszemű korrektor, Sára, a világ

legaranyosabb fotósa, képszerkesztője, meg Kristóf, aki az összes vére menő vitánkat szeretettel elsimítja, és aki 2016 őszén nagylelkűen átadta nekem a főszerkesztést. Azóta enyém a megtiszteltetés, hogy működtetem ezt a szellemi központot – mert nekünk ezt jelenti az Új Kelet.

Jelen vagyunk az interneten az Izraelinfo jóvoltából, Székely Róbert segítségével van honlapunk, és alkothatunk! Otthonunk van az itthonunkban, továbbá él és minket is éltet olvasótáborunk, mert anyanyelvünket abban az édenkertben őrizhetjük és ápolhatjuk, aminek neve: Új Kelet.

Az idén már háromhavonta megjelenő Új Keletben törekszünk a lap kiegyensúlyozott hangvételére, teret adunk minden véleménynek, szerzőink pedig – veteránok, középkorúak és újabbak – izgalmas témákat dolgoznak fel. Most bemutatkozó Mindeközben Budapesten rovatunkban Kiss Henriett és Réti János világítja meg különböző oldalakról a magyar zsidó életet. Az izraeli mindennapok elé Róna Éva és Schnapp Lea írásai tartanak tükröt (ügyelünk ám arra, hogy a női írók ne csak díszek legyenek!), Markovits Mária a szépmemlékű Barkay Editről ír, Balázs Ibi azután is a szakácsunk marad, hogy „visszaalijázott” Magyarországra. Visszatérő szerzőnk, Borgula András pedig most határozottan női témával szórakoztat.

Végül egy mondat a külalokról. Az évfordulós külszámunk formáját visszük mostantól tovább, s a címlapunkon már látható héber logónk is, Horváth Nehab Katalin és Shammai Weiss alkotása.

Kellemes olvasást és hasznos együttgondolkodást!

Főszerkesztő: Vadász Éva (Tel-Aviv) **Vezető szerkesztő:** Steiner Kristóf (Tel-Aviv) **Olvasószerkesztő:** Bedő J. István (Budapest) **Korrektor:** Sebő Anna (Tel-Aviv) **Képszerkesztő:** Salamon Sára (Tel-Aviv) **Tördelő:** Szász Julianna (Budapest) • **Szerzőink:** Arje Singer (Sidney), Avi Ben Giora (Bécs), Balázs Ibi (Sióagárd), Fenyves Gabriella (Tel-Aviv), Halmos László (Rehovot), Halmos Sándor (Budapest), Kiss Henriett (Budapest), Krasznai Éva (Budapest), Markovits Mária (Haifa), Réti János (Budapest), Róna Éva (Kiriát Ono), Surányi J. András (Budapest), Schnapp Lea (Jeruzsálem), Tóth Eszter (Budapest) • **Email:** editor@ujkelet.com • **Új Kelet online:** www.ujkelet.com • **Ára:** 30 sékel Az Új Kelet újságot 1918-ban Kolozsváron Chaim Weissburg alapította • **Felelős kiadó:** Salamon Sára, Steiner Kristóf, Vadász Éva • **Hirdetés:** +972-54-472-7472 • **Információ a terjesztésről:** +972-50-528-8982 • **Nyomdai kivitelezés:** Hadfusz Hechadas Kft. • A szerkesztőség nem felel a hirdetések tartalmáért. A kéziratokat nem őrizzük meg és nem küldjük vissza.

Halmos László

Merre billen a mérleg nyelve?

*Billeg a mérleg
Ki kívül és kívül csak azért sem
Még három hét a választásokig*

EGY KAMPÁNYIDŐSZAK KRÓNIKÁJA

Belpolitikai dráma Izraelben. Az események, naplószerűen

2018

- **november 18.:** Avigdor Lieberman lemond a honvédelmi miniszteri tárcáról, tiltakozásul a Hamasszal elfogadott fegyverszünet miatt. Pártja, a Jiszrael Beitenu kilép a Likud vezette koalícióból. A tárcát – amelyet Naftali Bennet kívánt megszerezni, és ezt szabta pártja, a Bajit Jehudi koalícióban maradásának feltételül – Benjamin Netanjahu miniszterelnök veszi át. Ettől kezdve időszere az előrehozott választások bejelentése.
- **december 24.:** A kormánykoalíció frakcióvezetői egyhangúlag döntenek a Kneszet feloszlatajáról
- **december 25.:** A Kneszet megszavazza saját feloszlataját
- **december 26.:** A Kneszet feloszlataját törvényerőre emelték. Ez a feltétele az előrehozott választásoknak, amelyre 2019. április 9-én, kedden kerül sor. A döntés indokai között szerepel a miniszterelnök személyét érintő hatósági nyomozás, az elmérgesedő libanoni és gázai konfliktus kezeléséhez szükséges parlamenti többség, valamint a koalíció vallásos pártjaival zajló vita a jesiva-növendékek bevonulásáról.
- **december 27.:** Benny Gantz, aki 2015-ig az Izraeli Hadsereg (Cáhál) vezérkari főnöke volt, 109 taggal Hoszen Ljiszrael (kb. Izrael ereje) néven politikai pártot alapít.
- **december 29.:** Naftali Bennett és Ajelet Saked meglepetésszerűen elhagyja a Zsidó Otthon (Bajit Jehudi) pártot, és Új Jobboldal (Hajamin Hehadas) néven új pártot alapít, amellyel a nemzeti, de kevésbé vallásos,

„nagy Izrael”-felfogású szavazókat kívánják egy táborba tömöríteni.

2019

- **január 19.:** Benny Gantz pártja, a Hoszen Ljiszrael közös listáról állapodik meg Mose 'Bugi' Jaalon volt vezérkari főnök Telem pártjával.
- **január 29.:** Benny Gantz a három izraeli tévécsatorna kamerái előtt elmondja választási programbeszédét. A volt vezérkari főnök belépése a politikai életbe földrengésszerű változásokat idézett elő. A Netanjahunál (69) tíz évvel fiatalabb Gantz a hadsereg élén jó stratégaként bizonyított. A tel-avivi Kiállítási Parkban elmondott beszéde azonban a leglaposabb közhelyektől hemzsegett. Az egyetlen lényeges elem: Gantz az áprilisi választások után miniszterelnöki bársonyszékre aspirál. A jelenlegi koalíciót vezető Likud pártnak januárban 30-32 mandátumot jósoltak, Gantz belépése után ez 28-ra csökkent, míg a látványosan előretörő Hoszen Ljiszraelnek 19-et. Jair Lapid pártja, a Jes Atid (Van jövő) e felmérés szerint 9 mandátumban reménykedhetett.
- **február 21.:** este 10 óráig kellett benyújtani a Kneszet-választásokon indulók listáit. Még reggel, a több napja tartó megbeszélések után Gantz és Lapid megegyezett: a Hoszen és a Jes Atid egyesítik erőiket a Kahol Lavan (Kék-fehér) pártban. E pártnak három volt vezérkari főnök is tagja: Gantz és Jaalon után csatlakozott hozzájuk Gabi Askenazi. A Likud szavazat-egyesítési megállapodást kötött a tőle jobbra álló Jiszrael Bejtenoval és az azzal szövetséges Ocma Jehudit párttal.

Noha Netanjahu csupán „technikai jellegűnek” nevezte az együttműködést a néhai Meir Kahana rabbi híveit tömörítő, szélsőségesen arabellenes Ocma Jehudittal, ám így is általános felháborodást keltett mind Izraelben, mind az amerikai zsidóság vezetőinek körében.

- **február 28.:** Avichai Mandelblit főügyész bejelentette: törvény elé kívánja állítani Netanjahut kétrendbeli csalás és bizalommal való visszaélés (1000-es és 2000-es ügy) és egyrendbeli megvesztegetés (4000-es ügy) gyanújával. A miniszterelnök beszédét valamennyi tévécsatorna közvetítette, ebben kitért kormányzásának kül- és belpolitikai sikereire, majd megismételte: a gyanúsítások kártyavárként fognak összeomlani. Röviddel Netanjahu után Gantz lépett a kamerák elé, és felszólította a miniszterelnököt, legalább ügyei tisztázásáig mondjon le.
- **március 1.:** A felmérések szerint a főügyész bejelentése megfordította az erőviszonyokat. A Gantz–Lapid vezetésű Kahol Lavan megfelelő koalíciós partnerekkel már több mandátumot tud összehozni, mint a Likud a maga partnereivel. Vagyis a 120 tagú Kneszetben legalább 61 képviselői helyet szerezhet meg.

Jelenleg két, nagyjából azonos erejű – középszerűbb és középbal – tömb küzd egymással a 61 mandátumos többségért az államalapítás óta huszonegyedik Kneszetben. Mindkét tábornak az ideológiai korlátaik okoznak komoly gondokat.

Gantz bejelentette, amennyiben Netanjahu ellen törvényes eljárás indul – legyen annak kimenete bármi-

lyen –, nem hajlandó részt venni egy nemzeti egységkormányban (nagykoalícióban). Pedig ezzel kizárhatnák a zsidó és arab szélsőségeket, és a gyakran kényelmetlen követelésekkel fellépő vallásos pártokat is, amelyek a középutas és a baloldali politikusok zsarolással vádolnak.

Jair Lapid több ízben úgy nyilatkozott, hogy nem hajlandó egy kormányban tevékenykedni sem az ultravallásos Jahadut haTorával, sem a Sasz párttal. Csakhogy ha a koalíciót a Kahol Lavan vezetné, abba kényelmetlen lenne bevenni az arab Egyesült Listát (ahogyan Netanjahu együttműködni kényszerült a kahanista Ocma Jehudittal).

A Kan Bet rádió- és televíziócsatorna, továbbá a Jediot Ahronot, a Haarec és más lapok felmérései szinte naponta változó adatokat közölnek a „Mi lenne, ha ma lennének a választások” rovataikban. Április 9-ig e sorok írásakor öt hét van hátra; sok minden változhat, de nagyságrendileg már kész tények előtt állunk.

Akármelyik vezetőt bizza meg Rivlin államelnök április 10-e után a kormányalakítással, a felállás azonos. Mind a Likud-, mind a Kahol Lavan-féle koalíció csupán egy vagy két képviselő alkotta, törekeny többséget lenne képes összehozni. Ilyenkor a mérleg nyelvét játszó kis párt bármikor, bármilyen ügyben – vagy ürüggyel – képes befolyásolni (vagy működésképtelenné tenni) a törvényhozást vagy a kormányt.

Ezt megakadályozni csak egy stabil többségű nemzeti egységkormány tudná, és az tudna helyt állni a ráncvadás, egyáltalán nem egyszerű szituációkban. ■

Fekete ételek fesztiválja

Fenyves Gabriella

Mi tiltakozik bennünk a fekete ételek fogyasztása ellen? Miért taszít, viszolyogtat, ha fekete színű ételeket kell ennünk? Legelőször e kérdésekre kell felelniük, mielőtt belépnének a Berlin és Budapest után Tel-Avivban is megrendezett Black Food Fesztiválra, melyet egy magyar vállalkozó, Boros Regina szervezett.

Miert utálkozunk mindentől, ami fekete? Először is, mert a sötétséget juttatja eszünkbe. A festőnövendékek már az

első órákon megtanulják, hogy a fekete nem szín, hanem annak hiánya. Aminek pedig csak hiánya van, az nincs is. (A fehér ellenben valamenny-

nyi szín keveréke, azaz a legszínesebb szín, már annyira, hogy nincs is színe. De ez nem tárgya írásomnak.) A feketéről a földre asszociálunk.

A jó termőföld leginkább fekete, viszont már kisgyerekként megtanultuk, hogy tilos megenni, mert megbetegít.

Fekete ételeket többféle módon készíthetünk. Keverhetünk bele fekete ételszínezéket vagy természetes porított faszenet. Vannak viszont már eleve fekete élelmi anyagok, mint a fekete olajbogyó, a fekete kömény, más néven nigella (vagyis a katicavirág magja). A gombák jó része feketére pirul, aztán ilyen a padlizsán héja, a feketebab, a vadrizs. Sokan a tintahal tintájával színezik az ételeket – fűzi hozzá Bea belekukucskálva a szövegbe a fejem fölött –, de ha nem akarjuk, hogy a halas íz domináljon, akkor használatát öncélúvá válik.

A nagy hírű pesti Ilkovich vendéglőt Bea dédapja alapította. Ő maga is lelkesen főz és fotózza az ételeit. Együtt terveztük meg a fekete ételeket, én adtam a konyhát, Bea meg a lelkesedést. Mire odáig értünk, kiderült, hogy nem akkora élvezet főzőcskézni, mint ahogy előre elképzeltük – tudniillik munka után, négytől akármeddig. Én fekete szusit készítettem, melyhez az algalap maga is feketére vált, ha nedvesség éri. A másik fogásom kólazselé igen

FOTÓK: FRANKPÉTI

sötét színű gyümölcsökkel díszítve, hogy jól menjenek a sötét kólához. Bea fekete olajbogyós muffint készített fehér sajthabbal, és megszórá apró pirospaprika-kockákkal.

Az Izraelinfo szerkesztőségi csapata azzal a szándékkal vett részt a fesztiválon, hogy pénzt gyűjtsön a 70 éves Izrael közzöntő cikksorozat könyv alakban való megjelentetésére. Egyikünk sem profi szakács, de attól még többen is nagy rajongói vagyunk a konyhaművészetnek. Vannak közöttünk hívatásos újságírók, filmesek, van fotós (maga is vendéglátós család sarja), ügyvéd, és végül én, s festőművészként

örömmel fedeztem fel a kompozíciós szabályok gasztronómiai alkalmazását.

A magyar szervezők a fesztivál helyszínének egy lepukkant épületet találtak Jafóban – aki már látott budapesti romkocsmát, el tudja képzelni. Ott álltunk mi, infósok, ki-ki a maga kis ételkölteményével, se hűtő (szerencse, hogy tél volt), se asztal. Asztal került később, berendezkedtünk a kopott fal előtt. Délután három körül nyitották meg a fesztivált, mire észrevettük, már sorban álltak a standunknál. A fekete ételek egy új divathullám példányai, én viszont nem voltam feldobva a fekete kaják látványától.

A fekete fesztivál rácafoltt aggodalmaimra. Először is a látvány minden értelemben nagyon színes volt: a választék is, a látogatók is. Valaki beállított egy ma divatos fémkemencét, nagyszerű zöldségeket és húsokat piritottak benne feketére. Hoztak fekete csokoládés, fekete italokat. Kínáltak Unicumot, ami csaknem fekete. Megkóstoltuk a főtt kukoricát feketére festett csilis öntettel (finom volt!). Hiányoztak ugyan az izraeli kulinária ismert arcai, de a hangulat már kora délután magasra csapott. Ittünk, ettünk (mint egy klasszikus zsidó ünnepen), majd hazamentünk.

Én még nem, mert leginkább a standunk mögött álltam, együtt az infós barátaimmal. Elkaptokták a szusimat, ahogy kivettem, de a legnagyobb sikert a magyar fekete palacsinta aratta. (Tud egy palacsinta aratni? Ez tudott.) A bevétel mindenestre egy kis lépéssel közelebb hozta könyvünk megjelenését.

Zárszó: dobjuk félre az idegenkedést az új és szokatlan dolgoktól, éljen a nyitottság – még a fekete kaják iránt is! ■

FOTÓ: VADÁSZ ÉVA

Bolondos április

MILITÁNSOK, MENTSETEK MEG MINKET!

Avi Ben Giora

Alig tíz éve annak, hogy 2009-ben, Izrael történelmében először nem az alakíthatott kormányt, aki megnyerte a választást. Cipi Livni, az akkori győztes képtelen volt összehozni a koalíciós kormányt. Talán sokan emlékeznek az emlékezetes 28 szavazatra a 27-tel szemben.

Azóta sok minden történt. Többszöri rakétapár-baj, iráni fenyegetés a Golánon, az oroszok nem kívánatos, ám szükséges jelenléte Szíriában. Cipi Livnire ráragadt a címke: hageneralit, vagyis a generális. Nem véletlen, hogy egyre többen hívják így, hiszen a mostani Izraelnek erőskezű, de jó diplomáciai képességekkel rendelkező politikusokra van szüksége. Már jó néhányszor bebizonyosodott, hogy igazából csak az képes jó irányba

vezetni az országot, akinek van katonai múltja. Livni jó stratégia, és képes olyan döntések meghozatalára, amelyek nem aratnak osztatlan sikert minden izraeli szemében.

Livnit az utolsó pillanatban hét olyan politikus hagyta cserben, akikre nagyon számított. Annak idején a megbillent helyzetben jobbnak látta, ha mégsem alakít koalíciós kormányt. A 75%-os többség ellenére nem vállalta a kockázatot. Utólag köny-

nyű okosnak lenni, még ma is sokan vélik úgy, hogy Livni nagy lehetőséget szalasztott el.

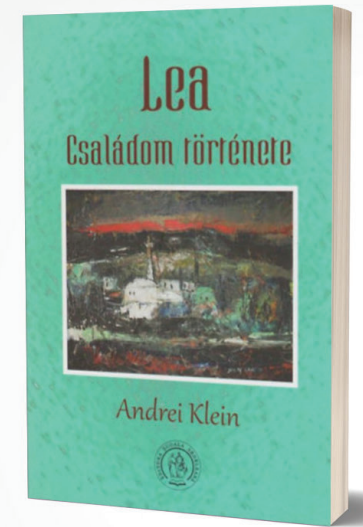
De kanyarodjunk kissé vissza az időben, hogy átlássuk a Kadima párt múltját. A párt alapítója Ariel Saron volt (2005). Saron maga mellé vette Livnit, aki akkor még nem érezte magát eléggé érettnek súlyosabb szerepre. Mikor Saron már nem volt képes vezetni a Kadimát, a párton belül két esélyes utód jött szóba: Cipi Livni és Ehud Olmert. Livni kihátrált a jelölés előtt, mert szerinte az emberek csalódottak, füttyülnek a politikára.

Aztán kitört a libanoni háború, és egyre több esemény ösztökélte, hogy beszálljon a politikai életbe. Olmert a körülötte kialakult botrányok miatt 2008 júliusában lemondásra kényszerült, helyét a pártnak Saul Mofaz vette át. Livni ebben a felállásban esélytelennek látta, hogy a párt túlélheti az Olmert okozta hitelvesztést. Nem is akart indulni Mofaz ellenében, ám amikor Avi Dichter és Meir Sitrit mellé állt, vállalta a megméretést. Meg is nyerte 431 szavazattal. Ám más dolog szavazással nyerni, és megint más a parlamenti politizálás. A pártnak pénzre volt szüksége, és hogy megkaphassák az állami támogatást, a meglévő hat képviselő mellé kellett egy hetedik. Végül is Meir Sitrit csatlakozott a párthoz, vagyis megkaphatták pártnak járó kvótát, ötmillió sékelt.

Mofaz azonban veresége ellenére sem hagyta el a küzdőteret. Livni megnyerte ugyan a 2010-es októberi választást, koalíciós kormányt mégsem tudott alakítani. Jogos tehát a kérdés, van-e most esélye Livninek és pártjának arra, hogy Netanjahu fölé kerekedjenek. Az elemzői vélemények megoszlanak, noha sokasodnak a gondok Netanjahu körül, aki a Knessetet is főleg ezért oszlatta fel. A Likud támogatottsága változatlanul elég magas.

Még az sem lenne meglepő, ha ismét „Bibi” kapna megbízást kormányalakításra. Számára létkérdés a választások megnyerése, ugyanis ha veszít, az ellene folyó vizsgálatok a bíróságon végződhetnek, és akárcsak Olmert esetében, valószínű a börtönbüntetés.

Vagyis az ideai választás tétje minden szempontból igen nagy. És ma még minden eshetőség bejöhethet. ■

Családban marad

ANDREI KLEIN KÖNYVE
NEM CSAK LEÁRÓL SZÓL

Halmos Sándor

Lea – Családom története a címe annak a könyvnek, amelyet Kolozsvárott élő barátom, Andrei Klein (Avraham Ben Zelig) írt és juttatott el hozzám.

A szerző élete maga is kalandos, telve tragikummal. Azon magyar ajkú romániai zsidók közé tartozott, akiket a szabadság iránti vágy az 1970-es években Izraelbe vezetett.

Elindult Kolozsvárról, odahagyva rokonait, el az ismeretlen új hazába. 1991-ben sikeres befektetőként visszatért szülővárosába, s 2009-ig ingázott Izrael és Románia között. Akkor döntötte el, hogy végleg visszatelepül, és fotóművész krónikásként megőrökíti a jelenlegi zsidó közösség életét, meg ami a múltból megmaradt. Megváltotta a maga és felesége sírhelyét a neológ

Könyvajánló

temetőben, elkészítette a sírkövét is is. Közben nem szakadt el Izraeltől sem, ahol fia is él, és rokonainak szép számmal vannak leszármazottai. Látogatja az izraeli és kanadai rokonokat, ápolja a kapcsolatokat.

A mű címét adó Lea a Bibliából ismert alak. Az ő története és Ráchelé közismert: Lábán az idősebb leányát, Leát csellel adja feleségül Jákobhoz, a fiatalabb Ráchel helyett. (Aki aztán később mégis Jákob felesége lett.) Lea okos nő volt, ha szép nem is, és hat fiút szült Jákobnak, míg Ráchel gyermektelen maradt. A Lea nevet a mű szerzőjének egyik rokona viseli, akinek sorsa – szépsége és eszessége ellenére – tragikusra fordult.

Amikor belelapoztam az 1933-tól 2014-ig ívelő műbe, azt hittem, hogy a Berla család és leszármazottai regényét kapom. De nem, az egyszerű címre rácsafol a súlyos mondanivaló. Klein a családtagjainak levezetésén keresztül mutatja meg a Romániában élő zsidóság sorsát, a két világégés közti időszakot és az azt követő éveket. Kibomlanak a családtagok közti kapcsolatok, amelyekben olykor volt feszültség, negatív érzelmektől sem maradt mentes, de végül a szeretet csak győzött.

A kötet nagyon olvastatja magát, érzelmi hatása folyamatosan erősödik és magával ragad. A kiindulópont a Kis-Szamos völgyében fekvő, szépséges erdélyi város, Torda, ahol magától értetődő a kultúrák közötti átjárás. Erről az összetett és sokszínű világról kevesen és keveset írtak. A harmincas évek Romániájában nem nézték jó szemmel, hogy valaki zsidó, pláne, ha Izraelbe akart kivándorolni. Sokan emlékeznek még, megnyit kellett a miliciára járni, a kitöltött nyomtatványok leadása után várakozni az útiokmányra, amelyben kitörölhetetlen bélyegként szerepelt: „nem jogosít visszatérésre”. És a végtelen várakozásra az indulásig. A kivándorlásra készülőkhöz közben elvesztették állásukat, eladták mindenüket.

Andrei Klein munkája egy jót-rosszat magával hurcoló család krónikája, melyben a megmaradt családi dokumentumok megindító hangon szólalnak meg. Főhőse Berla Simon (az író nagyapja), a tordai születésű zsidó, aki a Kiskalotán élő Záli Fischerrel kötött házassága után Kolozsváron telepedett le. Gyermekük – Joszi, Mariska, Jenő, Rózsi, Lea és Marci – szegényes körülmények között nőttek fel. Rózsi (Klein Ernő feleségeként) lett a szerző édesanyja. A visszaemlékezésekből megismerjük a szülőket és a szélesebb rokonságot.

A szerző szülei 1935 őszén házasodtak össze, kevésel később a Szovjetunióba, a moguljovi (Mogiljov/Mahi-

lyow, Kelet-Belorusz, ma Belarusz) táborba kerültek, ott született Andrei Klein is. A gyermekek naponta haláltak éhen, az ott születettek közül csak négyen maradtak életben – köztük Decsei Nicolae, aki ma a szatmári hitközség elnöke.

Az 1917-ben született Lea, a könyv címadója lett a legboldogtalanabb Berla-gyerek. Magas, karcsú természetű, elbűvölő leány volt, érzékeny és romantikus természetű. Tanulni szeretett volna, de dolgozni kellett mennie. A kezét megkérte egy keresztény fiatalember, aki később visszalépett, mert elbocsátották volna állásából, ha zsidó leányt vesz feleségül. A családot valamikor a május 25-ét követő két hétben deportálták, s a családból egyedül Lea tért vissza. Akkor találkozott a már régebről ismert Lacival, aki szintén túlélte a rémségeket. Házasságukból született Jaffa nevű kislányuk, ővele ment ki Izraelbe a testvééréhez, mert a férje nem kapta meg az engedélyt. Kapcsolatuk megromlott, Lea pszichiátriai kezelésre szorult. Laci váltig erősködött, hogy megy a felesége után, de csak jóval Lea halála után találkozhatott kiskamasz lányával.

A kiválóan rajzoló Jaffa még 18 sem volt, amikor feleségül ment egy Yakov nevű, iraki gyökerű festőhöz. Épp másfél évtizede egy sor betegség verte le a lábáról, meg is vakult, de változatlanul fest.

Andrei Klein a történetet 1981-ben kezdte írni. Édesapja sok olyan részlettel egészítette ki, amit Andrei nem ismerhetett. 2011-re egy rövidített változat készült el, s ekkor választotta jelmondatának: „Ha egy probléma megoldódhat, nincs értelme aggódni miatta. Ha pedig nem lehet megoldani, az aggodalomnak semmi értelme.”

A szerző időközben megismerte Alizát, akivel azóta is boldog házasságban él Netanyán, 1965-ben született Dani fiuk pedig fogorvos Izraelben.

Lea és a Berla család történetét mindenki figyelmébe ajánlom. És elolvasása után ki-ki tegye fel magának a kérdést: Mi volt és mi lett az én családommal? Hol van ma az én családom? ■

Utóirat: Andrei Kleint idén januárban Románia elnöke A Nemzet Hűségese Szolgálatáért érdeméremmel tüntette ki „a második világháború alatti erkölcsi kitartásáért, valamint a holokauszt áldozatai emlékének megőrzése érdekében tett erőfeszítéseierért”.

Andrei Klein: *Lea – Családom története.* 252 oldal, Editura Școala Ardeleană, 2016.

Fordította: Nastasă-Kovács Annamária

„Mindegy, milyen technikával dolgozom, nálam közép-pontban a szín van”

DAN REISINGER, A PLAKÁTOK MESTERE

Vadász Éva

„A plakátot a huszadik század során sokszor hívták az utca művészetének. Az utca az a közeg, ahol a műfaj igazán otthon van; a maga frappáns vizuális nyelvén elad, hirdet, tüntet valamilyen ügy mellett.” Ezzel a mottóval rendezett az elmúlt év végén nemzetközi kiállítást a Magyar Plakát Társaság. A PosterFesten kiállított Dan Reisinger, a társaság tagja is. Ebből az alkalomból beszélgettünk givatajimi otthonában.

Dan Reisinger plakátok ezreit tervezte, munkái a mindennapjaink részeivé váltak. Épületei, térbelsői, szobrai is könnyen azonosíthatók. Lép-ten-nyomon találkozunk tiszta, élénk színekkel játszó alkotásaival, logói szembetűnnek Izrael utcáin, terein, üzleteiben. A felsorolás csak töredékes lehet: az EL AL légitársaság, a Delek gázkereskedelmi vállalat, a Teva gyár, a Maccabi játékok plakátjai, az Izraeli Hadserg kitüntetései, a haifai Karmelit állomásainak csempéi, a herzliai Sharon szálloda uszodája, a Habima színház jellegzetes fordított hé betűs hatalmas vasfelirata a tel-avivi épület tetején, a Tambur gyár színes épületei.

Mindig azt mondtam, hogy ebbe a frissen született országba friss, erős színek kellene. De az

országépítés éveiben az itteni grafikai stílus elég konzervatív volt. Újdonságként hatott a montázs, a kollázs. A kollázst azért szeretem nagyon, mert a kifejezés szabadságát adja. Mindig kísérleteztem, különböző technikákkal és kifejezésmóddal. Úgy gondolom, ha csak egy stílust használnok, akkor nem lehetek szabad.

Dani gyerekkora óta színekben gondolkodik. A hét napjait is színekben látja. Ez a sajátos neurológiai jelenség a szinesztézia. Az öt érzékszerv egyikének impulzusai összekeverednek egy másikéval, például az izlelés a színekkel vagy a hallás az ízekkel.

A szinesztézia mentális, veleszületett folyamat. Kisgyerekkoromban minden nap színes volt. Színesek a számok is. 7? Sárga. 6? Szürke. A szerda például meleg

szín. A társításaimban vannak kevert tónusok is, nem kizárólag tiszta színek.

Én ebbe beleszülettem, színek közt nőttem fel. A kanizsai Reisinger család negyedik olyan generációjához tartozom, amelyik ecsettel keresi meg a kenyerét. Apám amatőr festő volt, és a két nagybátyámmal együtt nagy festő és mázoló céget vittek Belgrádban,

Koloritnak hívták. Amikor 1919-ben megalakult Jugoszlávia, nagy építkezések indultak Belgrádban és a környékén. Minisztériumokat, hivatalokat festettek és mázoltak, a munkásokat Bácskából hozták. De még Szalonikiben is dolgoztak, annyira ment az üzlet. Télen a fagy miatt leállt a munka, a kéthónapos szünet alatt az apám dalárdában énekelt, meg magyar színdarabokban, a Mágna Miskában is. Közben pedig festett.

Hétéves sem voltam még, amikor meséket rajzoltam magamnak. A mai napig megvan a Schöffner Andris barátomnak írt, vagyis rajzolt levelem, sok más gyerekkori rajzom mellett. Nem tudtam, hogyan kell írni, hát lerajzoltam.

Az említett rajzot a Gyerekkori rajzkönyv című kötetben található meg. A Daniról szóló könyvek, kiállításainak katalógusai hosszú polcokat töltenek meg. Díjai, magas elismerései között van magyar lovgakereszt, Izrael-díj (1998), Herzl-díj (1981), de a Nordau-díj (1974) is. Fordulatos élete elkápráztató.

Hetven éve, 15 évesen jöttem az országba Jugoszláviából

hajóval, hivatalos közös útlevelem. A háborút, a magyar megszállást Jugoszláviában éltem át. Egy tükörgyár telepén bujkáltunk. Apámat elvitték munkaszolgálatba. '44. október 8-án a szovjet hadsereg felszabadított bennünket, de az apám nem jött vissza. A mai napig nem tudjuk, hol és mikor tűnt el. Anyám három év múlva feleségül ment egy nagyon kedves és nagyszerű emberhez, akinek a lányát és a feleségét Auschwitzban pusztították el. Ővelük jöttünk ide '49-ben. Akkor már volt itt két kanizsai család, tőlük már tudtuk, hogy itt nagy szükség van festőkre. Még Kanizsán megkértem apám segéd-eit, tanítsanak ki szobafestőnek. Szerszámokkal, tudással jöttem ide, és el tudtam tartani a családot. Eleinte befogadóközpontban laktunk Saar Haalijában, amit én csak Sátoraljajhelynek neveztem, mert a sátor alja nekünk akkor új hely volt. Először a nevelőapám rokonainak lakását festettem ki. Öt font sterlinget kaptam érte,

meg egy létrát. Majdnem két évet dolgoztam. Aztán költöztünk át Jeruzsálembe, Talpiotba, Klausner professzor mellé. De beszélni nem tudtunk, akkor még nem tudtam héberül. A többi gyerek kibucban vagy ulpánon tanulta a nyelvet, én meg festettem, mert abból éltünk. Magyar hely volt akkor a Péter cukrászda, azt kifestettem tulipánokkal, sablonokkal. Télen itt sem nagyon volt munka, úgyhogy csak festettem. Fakeretes, vászonnal bevont házacskában laktunk, sokszor nyitott esernyő alatt aludtunk, mert becsöpögött a víz – '50-ben nagy hó esett Tel-Avivban. Egyszer bizottság jött a Szochnutból, és a rajzaim láttán rábeszéltek anyámat, hogy küldjön el tanulni. Így kerültem a Becáelbe. 16 évesen én voltam ott a legfiatalabb tanuló. Mordechaj Ardon vett fel, Zeév Ben Cvi, Jakov Steinhardt és Rudy Dajan tanított. A Városból a faluba (Min hair el hakfar) című munkámért kapott kitüntetéssel, a Herman Stuck díjjal végeztem a Becáelben, 1954-ben.

Mikor jöttünk, láttuk, hogy minden alijázóra ráragasztanak valami címkét: a románok lopnak, a jekék [németek] túl precízek, a lengyelek siránkoznak. A magyarok meg mind drága villát hagytak Budapesten. Na, ezt az ilyen hengegős hozzáállást nem szeretik az itteniek. De mi csak festő-mázolók voltunk.

Utána mentem a hadseregbe, a légierőhöz. Ott is leginkább a szakmában tudtam szolgálni a két és fél évet. Azután elindultam London felé, hogy tanuljak, de elakadtam Brüsszelben az '58-as világkiállítás miatt. Ugyanis meg-

nyertem a Tudomány pavilon plakátpályázatának első díját. Végül a világkiállítás hivatalos plakátja az én művem lett. Ezzel valamicske nevet szereztem. Akkor felvettek az izraeli pavilonhoz karbantartónak, de közben festettem és volt egy kiállításom. Ezután mentem Londonba, ahol akorra már voltak kapcsolataim, a Marks and Spencerrel, a Hillel House-zal. Kaptam munkaengedélyt, és valami kis fizetést. Tanulni mentem oda, de amikor az iskolában megmutattam a műveimet, a tanár megkérdezte: Mit akarsz te tanulni? Menj, és dolgozz! Így történt, hogy az angol

Tomika – mondtam neki –, figyelj ide, Londonban sok színes hetilap van. Ott-hon drága lenne megszerezniük a divatmagazintól a fényképeket, a nyomtatást, megírjuk a szövegeket héberül, ők beleteszik és kinyomják, és két héttel London után megjelenünk vele Izraelben. Így megspóroljuk a nagy munkát, az előkészítést, a divatfotózást, a színre bontás költségeit.

postának, a BBC-nek, különböző cégeknek dolgoztam. Később megismertem a feleségemet és visszajöttem vele Izraelbe 1960-ban. Plakátokat készítettem itt, például a My fair Lady-ét a Habima színháznak, Bat Seva előadásoknak, film- és színházi plakátokat. Hónapokig, évekig minden nap volt az utcán plakátom.

Aztán '65-ben egy évre visszamentünk Londonba, mert el akartam sajátítani a háromdimenziós tervezést. Amikor visszajöttünk, akkor Tommy Lapiddal, akivel már Londonban is együtt dolgoztunk, megalapítottuk az AT (Te) című újságot. Ez lett az első színes héber magazin. Tommy riportokat írt a londoni hippikről, a Beatlesről, ilyesmikről, én meg rajzoltam. Mi egymással mindig négy nyelven beszéltünk. Héberül kezdtek, átváltottunk magyarra, aztán szerbre, majd angolra.

Dan Reisinger együtt fejlődött Izraellel. A neve legenda lett a reklámszakmában, az utcán, a köztereken, az üzletekben. Első kiállításának az Izrael Múzeum adott otthont, 1976-ban. Kiállított a New York-i MoMa – Modern Művészetek Múzeumaiban, Belgrádban, Tajpejben, Pekingben. Két évvel ezelőtti budapesti kiállításának a címe a Színek szabad játéka volt. Nem tudná megmondani, hány munkát készített vagy hány kiállítása volt – de ez nem is lényeges. Inkább az, hogy ezek milyenek.

Nem tanultam tipográfiát. Rajzolni tanultunk, festeni, meg kalligráfiát. Acéltollal írtunk ugyan,

nem lúdtollal, ahogyan a Tórát írják. Kisebbfajta sokkot kaptam attól, hogy itt tele van szent betűkkel az újság. Meg a cigaretta, meg a cégtáblák. De kihasználtam ezt a kultúrsokkot. A héber betűt megfogalmaztam nemcsak betűként, hanem képként is. A sok logóban, amit csináltam, mindig felhasználtam a betűk képértékét. A formájával foglalkoztam, nem a misztikus jelentésével. Amikor Izrael megvette a Boeing repülőgépeket, sok plakátot készítettem az EL AL-nak. Ez már azután történt, hogy összeraktam az EL AL logóját. A betűket már korábban megtervezték, de én találtam ki a végső változatot. Az első skicceket két nemzetközi mester készítette. Az izraeli zászló, a héber és a latin betűk összjátékát alakítottam ki, összhangba hozva a két nyelv betűformáit. A belgrádi színház logójához cirill betűkészetet terveztem.

REISINGER
ASNDOD ART MUSEUM | MONART CENTER | 20.03.2010

KEPEK: DAN REISINGER

Sokat foglalkozom keleti kalligráfiával. Teljesen más a technikája, mint a hébernek vagy a latinak. A díoso, a szaladó írás sok gyakorlás után gyorsan rajzolható. A formái szabadnak tűnnek, de a vonalvezetése nagyon szigorú. A betűkifejezés tulajdonképpen mondat. A gyors kifejezés pontossága érdekelt.

Dan Reisingernek a Jad Vasemben álló monumentális alkotásán (Ézsaiás 55:5), minden egyes betűt egyenként rongált meg, hogy eltűnjön iparszerű épsége, és előjöjjön emotív hatása. A MoMa számára '87-ben készített öröknaptár 12 szint és 6 formát használt. Ezeket különböző sorrendben felrakva 40.600 vizuális lehetőséget adnak. (Ezt a Weizmann Intézet számolta ki, Dani kérésére.) Ebben a kinetikus munkában minden kombináció esztétikus.

Mindig ceruzával tervezek, nem tudok bánni a számítógéppel. De van technikus segítségem, ő megoldja a számítógépes munkát. Mindegy, milyen technikával dolgozom, nálam középpontban a szín van. A „Let my people go”, a „We shall overcome”, a „Somebody would love a telegram from you”, amit az Izraeli Postának készítettem, a vörös csillag és a fordított horogkereszt plakátjaim egyszerű színekkel ábrázolt, szimbolikán alapuló szimpla festmények. Az utóbbit a Szovjetunió összeomlása után, '93-ban csináltam. Arra akartam figyelmeztetni, hogy a fasizmus visszajöhet: ez egy békeplakát. Én a plakátok révén az emberekkel kommunikálok.

Dan Reisinger az elesett munkaszolgálatosok emlékére készített szobortervét még 2004-ben ajánlotta fel a magyar miniszterelnöknek. A felállítását 2015 nyarán (!) hagyták jóvá. A Teleki téren ma álló emlékművet, amely kilenc munkaszolgálatost ábrázol, 2016-ban avatták fel. (Miért kilencen vannak? – kérdezem. – Mert őket is megtizedelték, minden tizediket kivégezték. Holokauszt témájú munkát nem sokat csináltam, de ebben száz százaléig benne van az apám.)

Amikor egy új feladat áll előttem, elkezdődik a gondolkodási folyamat. Ezt úgy hívom: logic and magic. Keresem a logikai komponenst, a formáját, a kivitelezést, a reprodukció lehetőségét. Ezek mind szerepet játszanak a döntéseimben. Fontos, hogy egyszerű legyen, érthető és ökonomikus. Nem találok ki olyasmit, ami annyira drága, hogy soha nem fogják megcsinálni. ■

A választás elviselhetetlen könnyűsége

MI ROSSZABB, HA TÚL SOK, VAGY HA TÚL KEVÉS A LEHETŐSÉG?

Borgula András

A kétezres évek elején a Tel-avivi Egyetemre jártam színházrendezés szakra. Aki volt már az egyetemi kampuszon, tudja, hogy a film- és színházművészetek épületének Mexico a neve, és a főbejárata előtt nagy, zöld, pálmafás terület található. Itt rengeteg előadás, díszlet, jelmez stb. terve született már, néha egészen kötetlen formában.

A harmadik év vége felé összeeresztettek minket, kiscsikókat a mesterdiplomájukra készülő hallgatókkal, hogy közös projekten dolgozzunk. Itt kerültem egy csapatba egy lánnyal (minden jó történetben felbukkan egy lány), aki világitástervező volt. Az egyetemen volt ilyen szakirány is, ezek a csodálatos emberek azt tanulták, hogyan lehet fénnel megfeszíteni a színpadot, vagy a színpadképet egy pillanat alatt átfordítani tragikusról komikusra és fordítva. Na, szóval Roni (így hívták) ezt tanulta. A csapatmunka során kiderült, hogy ő egy hászid család „kiugrott” tagja, akit a mélyen vallásos jeruzsálemi család gyakorlatilag kiátkozott. Szinte sosem találkozott a testvéreivel vagy a szüleivel, mert pár hónappal az esküvője előtt fellázadt, és otthagytta a családot, valamint a neki választott férjjelöltet is.

Alig volt nyolcéves, amikor a szülei megegyeztek az akkor még szintén kisfiú szüleivel, hogy a két gyerek igazán illik egymáshoz. Hasonló dolgok iránt érdeklődnek, a szülők kedvelik egymást, azonos a családok értékrendje – a tervezett frigynek

ILLUSZTRÁCIÓ: SALAMON SÁRA

csak előnyei lehetnek. Szerelemről nem esik sok szó ilyenkor, mert hát még gyerekek, ugye.

Amikor ezt a sztorit elmesélte, sokkoltnan hallgattuk végig. Felháborodva ugrottunk neki – de főleg a családjának –, ugyan hogy képzelik, hogyan képzelhetik el, hogy majd ők választanak neki! És a vonzalom? A kémia? A szerelem? Micsoda sötét középkori gondolkodás ez, hogyan lehetséges ilyen egyáltalán a 21. században – ehhez hasonló közhelyeket vágunk a fejéhez, amikor egy pillanat alatt lehűtött bennünket.

„Nézzétek, én most már itt élek Tel-Avivban, szakítottam a hagyománnyal és többé-kevésbé a vallással is. Nem kötnek a szüleim ígéretei, és nagyjából egyet is értek veletek... De! Engem még mindig megrémít a gondolat, hogy – ha csak a legszűkebb egyetemi környezetemet vesszük – a tízezer fiúból, aki itt mászkál, nekem kell választanom. De minek alapján? Mert tetszik? Mert izgat? Mert kívánom? De hát 23 éves vagyok, ráadásul húsz évig egy zárt közösségben éltem. Képzeljétek el: majdnem minden fiú tetszik, izgat és kívánom. Akit meg merek szólítani vagy esetleg együtt tanulunk, azok majdnem

mind vonzanak, intellektuálisan is. Csodás színészek, kreatív rendezők, alkotóművészek. Hát mi alapján kellene kiválasztanom azt az embert, akinek gyereketek szülok majd, és életem végéig a párja leszek?”

Kétségbeesett monológja még folytatódott, de már alig hallottam, amit Roni mond. A lét egyik legfontosabb kérdésére tapintott: vajon a választás szabadsága valóban megkönnyíti az életünket?

Minden más választásban segít nekünk valaki: a szüleink, barátaink, tanáraink, pártvezetőink, politikusaink, esetleg még a rabbink is. De a párválasztásban vajon mennyire hagyjuk magunkat befolyásolni? Ki segít(het) nekünk abból a sokból kiválasztani azt az egyet? Hányszor lehet, hányszor illendő, hányszor kívánatos próbálkozni? Még riasztóbbat mondok: mi van, ha tévedtünk? És mire rájövünk, már mögöttünk áll pár gyerek és évtized?

Ha rabbi lennék, most jöhetne a válasz... De mivel nem vagyok, maradnak a kétségek és a bizonytalanság. Nektek, kedves olvasók – és nekem is. Választani nem túl nehéz. Jól választani... na, az már más kérdés. ■

Bolondos kórházi kalandok

FOLYTASSA, NŐVÉRKE!

Arje Singer (Sydney)

Kórházba kerültem, kérem szépen. Nem ez az első eset, de az idők változnak, nem leszünk fiatalabbak. Szóval péntek este, amikor egészen máshol lett volna dolgom, képtelen voltam akár két lépést is megtenni. Zsinagóga törölve: úgy döntöttünk, a legjobb megoldás elmenni (menni?!), a kórházba. Valahonnan kerítettünk egy tolokocsit, én beleültem, asszonykám tolt.

Sürgősségi osztály, várakozás és négy keserves óra után végre ágyba kerültem. (Milyen lett volna, ha nem a sürgősségre kerülök?)

A vizsgálatok nem mutatnak semmit. Asszonykát hazaküldik. Vizeletmintát kell adni, de üvegbe pisilni nem egyszerű. Megkértem, nyissák ki az ágyat (a keretet), felálltam, minden rendesen folyt le, ki és alig mellé. (Első győzelmem a kórházi protokoll felett.)

Másnap bejött a szobámba egy helybeli alak, mindenáron el akarta inni előlem a vizemet. Minden tapasztalat jól jön valamire, bolonddal végül is még úgysem találkoztam. Bizonyára azért hozták ide, mert elvesztette az eszét. Végül jött az ápolónő, kitoloncolta, de gyanítom, máshol próbálkozott ugyanezzel.

A lábam tiltakozott, hogy az illemhely olyan távolra került (csak hat méter volt az ágyamtól), mint az alagút vége. Biztos, ami biztos, három nővér kísért odáig.

A nővérekre még ennél is több megpróbáltatás várt éjjel: valakik kalapáltak, biztos tudták, a betegeknek árt a csönd. Hogy hatásosabb legyen, időnként felkapcsolták a villanyt is. Azt hiszem, a szilvesztert ünnepelték három nap késéssel. Megjelent egy párszor az eszement is, saját magát kereste. Vagy az eszét. Most már ment a nyomában egy ápoló is, aki jegyzőkönyvezte minden mozdulatát. Sok írnivalója akadt.

Másnap a fizioterápiás kezelés volt soron: sétáltunk 100 métert. Nem mondom, komoly táv, de a fokozatosság a fő. Ezt a röntgen követte. Fél órát feküdtem a gép

alatt, utána azonnal tudatták, hogy egy csontom sincs eltörve. Hurrá.

Korai vacsora: az almán kívül minden ehetetlen. Az előző éjszakai mulatságot a nagy sikerre tekintettel megismételték, alvásról szó sem lehet. A bolond megint ingázik a folyosón, de ha elég erős és bátor leszek, a hétvégére talán hazakerülök.

Másnap reggel: reggeli. Az is ehetetlen. Az orvosok bizonyára mind az Antarktison, mert én egyet sem látok. Dél felé egy nővér cseréli a kötést a lábamon, pár perc múltán egy másik próbál nálam szerencsét, ő is kötés-cserében utazik. Csak ehhez értetek? Vagy erre szakosodtak? Mindenesetre visszautasítottam.

Viszont a lábam fájása már csökken, ami nagy szó. Különösen, hogy alig csináltak velem valamit. Segítség nélkül vagyok képes közlekedni! Remek. De akkor mi a fenének vagyok itt?

Az ötödik nap reggelén egy orvos jelent meg, hogy tudtomra adja: hazamehetek. Telefon az asszonykám-nak, hadd örüljön ő is. Éppen takarított (mert nem voltam láb alatt), a hír egészen feldobta.

Istenem, megint a saját ágyamban fogok feküdni, bolondok nélkül! Aztán mintha minden lelassult volna, még hat órát ott kellett dekkolnom. A kezembe nyomtak hat pirulát, amiből van otthon is, de a lelkemre kötik, hogy pont ezeket vegyem be. Végre minden kész, a kapun kívül vagyok, irány haza. Még a lépegetés is megy valahogy az öt nap passzivitás után. ■

Hol a csoda?

OTT, AHOL MEGTALÁLJUK!

Lélekmelegítő ♥

Schnapp Lea

Több mint két éve a csodáról, az életemben gyakorta előforduló örömforrásról írtam az Új Kelet oldalain. Felidéztem fiatalon elhunyt, tehetséges Dávid fiam írói, tanítói munkásságát, és azt, hogy unokája (az én alig 16 éves dédunokám), Jisáj Schnapp közreadta „Az élet szeretete” című könyvét. Ő viszi tovább nagyapja tehetségét, gondolkodását...

És így folytattam:
„Hol itt a csoda? – kérdezhetnénk. Csoda elsősorban az életkora. Szinte napra ugyanannyi idő, mint én voltam, amikor Auschwitzba hurcoltak. Kell-e ennél nagyobb elégtétel? Szabad országban felnőtt dédunokám génjeiben hordozza a nagyapja tehetségét, az élet nagy kérdéseire keresi a választ. (...)

A dedikáció, amellyel a kis könyvet részemre át-nyújtotta, szintén maga a csoda:

Drága dédanyámnak!

Mielőtt útjára bocsátanám ezt a kis kötetet, az első versét neked dedikálom:

Hamu alatti csillogás

*A bosszút nem nyújtjuk át büszkén
a szörnyű tettek elkövetőinek.
De hősiesen folytatjuk az utat
szembe a gyáva erkölcstelennel.
Hitünk fákláját szívünkéből tápláljuk
a sátáni gonoszság felhője alatt,
mert testünk parányi a lelkünk nagyságához mérten,
míg a kishitűeké a barmokénál is kevesebb.
Mi soha nem vagyunk egyedül,
és együtt folytatjuk az utat,
az örök élet ígéretében élünk,
mert bennünk él egyetlen Istenünk!
Ezeket a sorokat nagy szeretettel írom, mert neked
köszönhetően születhetett meg ez a kis könyv.
Sok szeretettel, Dédunokád: Jisáj”*

Hálásan és büszkén köszöntöm Jisajt és könyvét, életem újabb csodáját, és szívből kívánom, hogy soha ne fogyjon ki az alkotás örömeiből!”

★ ★ ★

Akkori jókívánságom termékeny talajra hullt, mert néhány hete megjelent Jisáj újabb kötete, az előző folytatásaként. És még csupán 18 éves!

Olyan jó lenne mindezt megosztani a nagyapjával is, látni örömét, büszkeségét, de az újabb csoda történetét csak halkán suttozhattam el a sírja mellett, az Olajfák hegyén, a Jährzeitján – alig néhány nappal Jisáj könyvének megjelenése után.

Régi barátok jönnek velünk, közel negyven éve. Dávid fiai férfikorba kerültek, apák lettek. Korán kellett megtanulniuk a Kaddist. Az Olajfák hegyére vas-tag üvegű autókön utaztunk, azok védenek a kövek ellen – már amennyire lehet. A sofőrök mellett töltött feyver. És résen kell lenni a sír mellett is...

Úgy látszik, senki sem fél. Hallom, hogy sofőrünk, Micháél a mobiltelefonon átszól az előttünk haladó másik kocsiba:

– Dani, adj gázt, és haladj tovább, ne félj!

Feleszmélek gondolataimból, és sofőrünkhöz fordulok:

– Te tényleg nem félsz? – kérdem.

– A saját hazámban félek?

Vajon melyik ország szülte? Talán szábré. Kérdésekre halkán, ismerősen lágy orosz kiejtéssel felel.

– Tizenöt éve alijáztam Oroszországból. Máálé Adumimban lakom a családommal. Boldog vagyok, hogy még idejében – bár nem elég korán – hazajö-

Ahol a lét a tét...

Krasznai Éva

Mindjárt itt az április, a választás, a városokat már most elborítják a plakátok. A televízió különböző csatornáin újságírók, politikai elemzők hosszan, indulatosan gyilkolják egymást, győzködik a potenciális szavazókat.

Baráti társaságokban, de még a sarki boltban is különböző pletykák terjengenek. Igazak? Hamisak? Pártállástól függően hallani jót, rosszat, bicskanyitogató dolgokat egy-egy párt jelöltjéről.

Nem könnyű valakire voksot adni. Hiszen akit a Kneszetbe küldünk, az a következő választásig bennünket, állampolgárokat képvisel ott. Rajtunk múlik, kiket küldünk a törvényhozásba, a kormányba, kiknek a kezébe adjuk a jelenünket, a gyermekeink jövőjét.

Nagyon nem egyszerű az Izraelt megosztó kérdések megválaszolását politikusokra bízni. Hívók, világiak, fehérek, feketék és – ne cifrázzuk – „tarkák”, eltérő világméretű felnőttek adják szavazatukat nem ritkán olyanokra, akiknek csupán a hatalom édes. Nézzük a híradásokat, amelyekben csaknem minden nap bírósági, rendőrségi tudósítások szólnak a kenőpénzt elfogadó – vélhetően kikövetelő – magas pozícióban lévőkről. Olyanokról, akiket a választók hoztak helyzetbe, s akiktől azt várták, hogy az ügyeiket képviseljék...

És akkor még nem is említettem a palesztin támadásokat, az iráni fenyegetéseket, az antiszemita támadásokat a világ megannyi pontján, számos országban. A rendkívül sokszínű, törekeny egyensúlyú nemzetközi környezetben felelős döntést kell hoznunk a szavazófülkében. Rajtunk áll, hogy mire, milyen mentalitású, pártállású emberekre adjuk a voksunkat.

Ebben az országban tényleg a lét a tét – ezért fontos a részvétel és a megfontolt döntés. Izrael biztonságáért azon, hogy kikre bizzuk a sorsunkat. ■

hettem Erec Jisráélbe, ahol még hasznára lehetek az országnak. Én minden-hová elviszem utasaimat. Nálam nincs veszélyes hely. Megyek, ahová kell.

– Használtad már a fegyveredet?

– Hát... igen. Ha szükséges volt – feleli nyugodt a hangja. – Hazámat, életemet és utasaim életét kell védenem.

Megérkezünk, a kocsik kint várnak.

A sírnál Dávidnak elmesélem az unokája okozta örömet. Máskor is gyakran vagyok vele gondolatban, de itt különösen. A zoltárokat mind együtt mondjuk:

„Menedémem és várom az Isten, benne bizakodom, mert ő megment a pusztító veszedelemtől. Ne félj rettegésedtől az éjnek, a nyíltól, mely nappal repül feléd.”

Aztán búcsúzunk, Micháél utasítást kap, hogy a kevésbé veszélyes úton menjünk vissza, de ő dacol velük, a másik utat választja: azt szokták meg. Mosolygós öreg arab kínálja magát:

– Lemossam a sírkövet?

– Már megtettem – nyomok némi pénzt a kezébe. Majd jövőre, Isten segítségével.

Aztán az öreg megkéri a férfiakat, hogy menjenek vele egy közeli sírhoz, ott nincs meg a minján... Így is lehet.

Később Micháél gázt ad, indulunk. Az úttesten arab fiatalok, szemükben gyűlölet, kezük fenyegetően emelkedik a magasba.

Körös-körül a csodálatos látvány: Jeruzsálem hét kapuja.

Naponta számolnak be a világ hírei újabb és újabb tragédiákról. Az Ázából felénk irányított gyilkos rakétákkal is felvettük a harcot: a levegőben semmisít meg őket a Vaskupola.

A jobb jövőbe vetett remény nem hagyhat el bennünket...

Az élet pedig megy tovább: a Teremtő adjon erőt hozzá. ■

ILLUSZTRÁCIÓ: SALAMON SÁRA

István, a sirály

MODERN MESEHŐSÖK
MÉLY IDENTITÁSTUDATTAL

Surányi J. András

Akkor olvasom: „Nehéz fiókakor, hányatott pesti mádársors és a sirályság nehéz elfogadása jellemezte Istvánt. Ez talán túl hivatalos és papírszagú ábrázolása egy, a nagyváros biotársulásai és ennek kényszerei által formált madárnak, és nem túl szerencsés a történések elején így sínre tenni őt. István és a társulások megítélésével kapcsolatban amúgy is két egymással küzdő nézet alakult ki Pest-szerte. A jelenséget egzakt módon működő szuperorganizmusnak hívók »diszkrét társulásméletről« beszéltek affektáló hanghordozással, és hogy ennek alkotó szereplői egy kölcsönhatásokon alapuló történelmi fejlődés révén szoros kapcsolatban állnak, és kvázi egymáshoz csiszolta/csiszolja őket az evolúció. Gyakorlatiasabb szemléllői a tárgyalt fenoménnek, például a Belgrád rakparti galambok sokkal józanabb kollektív véleményt fogalmaztak meg. A környezeti igény és tűrés-határaik mondva csinált hasonlóságai egyértelműen nem ábrázolhatók, ezért azok – ha őszinték akarunk lenni – nem is léteznek. Hát jó... ha a társulások határait térben és időben nem is tudjuk élesen meghúzni, mint szerveződési szinttel azért érdemes lehet foglalkoznunk.”

Az élet értelme a gyerekek!

KIVÉVE, HA MELEG VAGY?

Steiner Kristóf

Minden embernek mást jelent a család – és örömmel meghallgatom mások definícióját, de senki engedélyére nincs szükségem. Mozaikcsaládok, szivárványcsaládok, elvált szülők, újrarázasodottak, féltésök és örökbefogadott gyerekek, nagyik és nagypapák, kutyák-cicák-papagájok, nagy ünnepek, kis drámák, állandó szeretet és támogatás. Nekem ezt jelenti a család.

Ha valaki leguglizza a nevem, nagyjából negyven cikk jelent meg 2003 óta a „Kristóf bébit akar” szalagcímmel, és bár ez teljesen igaz, tehát én – majd egyszer – szeretnék gyereket, csak soha nem mondtam, hogy ez holnapután fog megtörténni. Ennek ellenére akárhányszor felelek a fenti kérdésre, a cikkek erre fókuszálnak, és beindulnak a cikkek alatt a kommentelők: „minek akarnak ezek gyereket”, „önző b_z_r_nsok”, „nézzék már a gyerek érdekeit”. Na, hát ha van bármi értelme újra és újra hírt faragni ebből a témából, akkor az pontosan ez: a társadalmi párbeszéd elindítása – újra és újra és újra.

Mert valahogy egyre többen biggyesztenek oda: „sok boldogságot”, „remek apák lesztek”, „figyelem a pályádat, jó helyen lesz nálatok egy gyerek”. Igen, még mindig csak egy a húsból, de akkor is... jó érzés. Ahogyan az

is, hogy akadnak, akik kifejtik a mocskolódóknak: nem a szexuális beállítottság dönti el, hogy valaki megfelelő-e a szülői szerepre. Van türelmetlen, iszákos, munkamániás, depressziós, tökfejű szülő, nemiség ide vagy oda, és ha igazán őszinték vagyunk, még a legjobb szülők SEM tökéletesek, hiszen ahogyan perfekt férjek-feleségek, főnökök-beosztottak, háziasszonyok-filantrópok sem leszünk soha, apaként-anyaként is lesznek helyzetek, amelyek váratlanul érnek.

Ezzel együtt csoda a család – minden tökéletlenségével. Olyan világban élünk, ahol a klasszikus férfi-női szerepek már egy heteroszexuális kapcsolatban sem úgy működnek, mint egykor. A szüfrassetek kora óta fehér holló az olyan családmódel, amit a Zelk Zoltán-féle „Este jó, este jó” versből/dalocskából ismerünk. Ezer házasságból 499 végződik válással. Én hiszem, hogy

a szingli szülők gyerekeinek és az azonos neműek által nevelt gyerekeknek is épp annyi esélyük van a boldog, teljes életre, mint bárki másnak. A férfi és női példaképeinket nem feltétlenül a szüleink után választjuk meg.

Mindannyiunban megvan a férfi és a női princípium. Nap–Hold, arany–ezüst, pozitív–negatív: ezek nem különálló manifesztumok, az egyik nem létezik a másik nélkül egyikünkben sem. Ha egy meleg azon merengene, hogy leendő gyermekét nem fogják-e kigúnyolni, akkor ilyen alapon a romáknak és a zsidóknak is át kellene gondolniuk a gyermekvállalást, mert talán majd leigózzák meg büdösszidózzák a gyereket az intoleráns osztálytársak. A legtöbb, amit tehetünk, ha úgy neveljük fel a gyermekünket, hogy egyrészt ne bántson másokat azért, mert nem olyanok, mint ő, másrészt a lehető legbölcsebben kezelje a bántó helyzeteket. Ez pedig nem a homoszexuális szülők, hanem minden szülő felelőssége és kötelessége.

Én arra fogom nevelni a gyermekemet, hogy boldog emberként éljen, és ne hagyja, hogy bárki befolyásolja az érzelmeit. Ha autóval szeretne játszani lány léte, boldogan vennék neki matchboxot, ha Barbie-zna a kisfiam, nem tiltanám el tőle. Ezeket a dolgokat azonban sohasem erőltetném rá. Nem homoszexualitásra, hanem elfogadásra neveljük a gyermekünket. Senki nem lesz meleg attól, hogy természetesnek kezeli, ha két nő vagy két férfi szereti egymást, legfeljebb – ha adott esetben megvan benne a hajlam a homoszexualitásra – könnyebben elfogadja majd önmagában is. Ám úgy fest, az elfogadásban épp a felnőttek nem jeleskednek. Amikor az örökbefogadás először kezdett el komolyan foglalkoztatni, akkor szembesültünk a szomorú tényekkel.

A szülők tulajdonképpen egy-egy kisbaba várólistáján vannak, mintha egy gyerek valami Hermes Birkin-táska lenne. Ugyanakkor viszont létezik egy másik várólista tele gyerekek neveivel, akiket az örökbefogadni vágyó szülők „kiselejteznek”, mert már elmúltak négyévesek, mert feketék, arabok, cigányok, vagy mert nehezebben tanulnak, mint a többiek. Számunkra kezdettől fogva világos volt, hogy a „várólistás” gyerekek közül veszünk magunkhoz egyet – ám az is kiderült: meleg szülők esetén jogilag csupán egy örökbefogadót regisztrálnak, a másikat csupán legális gyámként lesz bejegyezve. A külföldön történő adoptáláshoz jobb egy zsák pénzzel érkezni – vagy megfelelő kapcsolatrendszerrel.

Persze biztos vagyok benne, hogy ha a sors úgy hozza, és fekete, ázsiai vagy arab gyermeket fogadunk örök-

be, az emberek egy része azzal vádol majd, hogy egzotikus babára vágytunk, vagy hogy Madonnát és Brad Pittet majmoljuk. Pedig ennél sokkal komolyabb üzenete lenne annak, ha egy Tel-Avivban élő meleg pár, természetesen azt, palesztin árvát fogadna örökbe. Ma Izraelben azonban a kevés legális módszer közül egyik a külföldön történő mesterséges megtermékenyítés. És bár az elmúlt évek során számos meleg pár utazott Indiába, ahol híresen olcsón vehették igénybe a termékenységi klinikák és az önkéntes dajkaanyagok szolgáltatásait, az elmúlt év végén egy törvényi szabályozás lehetetlenné tette ezt az eljárást megszakítva vele több száz, folyamatban lévő lombikbébi-eljárást.

Manapság Oregon a „szivárványcsaládok” Mekkája. Ez az állam híres az egészséges életmódról és az itt lakók nyitottságáról. A két vezető szervezet ott a Northwest Surrogacy Center és az Oregon Reproductive Medicine, ezek arra szakosodtak, hogy megtalálják a leendő szülők számára a tökéletes dajkaanyát és petesejtadonort. A meleg párok válogathatnak egy adatbázisból, ahol minden petedonorról és a gyermeket kihordó anyáról részletes leírás szerepel, legyen szó a családja egészségügyi adatairól vagy az érdeklődési köréről. Akkor mégis miért él viszonylag kevés pár a lehetőséggel? Nos, a válasz a borsos ár. A teljes projekt közel 150 000 (!) dollárba kerül.

Izraelt sokan nevezik a világ energiaközpontjának. Bár a Szentföld egyszerre a zsidó, a keresztény és az arab kultúra bölcsője, itt a gyökere a civilizációnkat sújtó káoszoknak is. Világvallások, népcsoportok, politikai hatalmak egyaránt kiharapnának maguknak egy-egy darabot Izrael földjéből, az évezredek óta tartó harc pedig a határ mindkét oldalán előítéletes, gyáva és paranoiás gyermekeket nevel fel. Habár egyre többen vannak, akik nem azonosulnak a szülőhazájuk parlamentje által kiáltott dogmákkal, az arabok és a zsidók között mégis egyre mélyebb a szakadék.

Ha egyelőre nem is lehet saját gyermekem, támogatom a régió gyermekeinek oktatását. Eddig megjelent könyveim profitjából 11%-ot kap a Kids Creating Peace. Ez a békeprogram a háború sújtotta országok gyermekeinek segít abban, hogy megértsék: az ő egyéni döntésüknek nem kell követnie egy ország kormányának döntéseit. A Gyermek a Békés Jövőért önkéntesei nyári táborokat, szakköröket és foglalkozásokat tartanak arab, zsidó és keresztény gyerekeknek a Közel-Keleten: Palesztina és Izrael területén egyaránt.

Mindannyiunk gyermekeinek. ■

FOTÓ: SALAMON SÁRA

„Tanárnak lenni

azt jelenti, hogy ragaszkodsz az igazsághoz”

NÉPNEVELÉS FELSŐFOKON

Tóth Eszter fizikatanár (Magyarország)

Az itt olvasható cikk szerzője nyugdíjas fizikatanár. Lauderer tanítványai nagyon szerették. Hivatását szívvel-lélekkel végezte, ma ugyanígy űzi hobbiját: a zsidó családkutatást. Különösképpen a mádi zsidóság történetét kutatja. Kezébe jutott Amir Eshelnek, a légierő volt parancsnokának a vezetőkről tartott beszéde. Lefordította, és sok párhuzamot talált a társadalom vezetése és a tanári munka elvei között. Ezért – a beszéd alapján – megfogalmazta saját, tanári hitvallását.

FOTÓ: WWW.MAGYARARANC.SHU

A legtipikusabb társadalmi jelenség ma az elégedetlenség. A társadalom azt akarja, hogy a dolgok gyorsabban menjenek és nagyobb léptékűek legyenek, ami azt jelenti, nem ülhetünk a babérjainkon.

A kérdés: mit teszünk ezért tanárként? Az egyik lehetséges válasz, hogy a sorsra bízunk. A másik megközelítés, amiben én hiszek, hogy ez a tanári küldetésünk.

Mindenki felemelkedése a tükör előtt kezdődik.

Vannak példák országunk iskoláiban a kiválóságra és az áttörésre – kevés, de van. Van ellenkező példánk is, és ami ott hiányzik: az a jó tanár. Szükségünk van a kihívást értő tanárookra, olyanokra, akik majdnem teljes mértékben kiaknázzák a gyerekekben rejlő lehetőségeket.

A tanári munka nem állhat meg egy szinten. Nincs „kicsit jó tanár”. Van természet adta tehetségű tanár, és van magát lépcsőzetesen felépítő tanár. De a te tanárságod minősége egyedül tőled függ, és az egy alapos tükörbe nézéssel kezdődik. Onnan a felemelkedés olyan, mint egy ugrás a határtalan égbe.

A tanár arra való, hogy a fiatalokat elvezesse olyan területekre és eredményekhez, amelyeket nélküle nem érhetnének el. Neki a csoport szerves része-

ként kell működnie – nem saját kedve szerint, hanem együtt a gyerekekkel, akiket meglátnia kell és nem keresztülnézni rajtuk. Gyerekekkel, akiket meg kell értenie, akiktől tanulnia kell, és elsősorban be kell vonnia őket a tanulásba. Amikor ők már a teid: te legyél ihletük forrása, te legyél a nevelőjük, neked kell megfedd-ni őket, ha kell – és szeretni is neked kell őket!

Tanárnak lenni azt is jelenti, hogy ragaszkodsz az igazsághoz. A tanárnak még a legzivatárosabb időkben is iránytűként kell szolgálnia. A tanárt meggyőzhetik és befolyásolhatják az emberek, ha szükséges, de neki ragaszkodnia kell az igazsághoz; iránytű legyen, és nem láng a szélben.

Olyan korban élünk, amelyik bevezette az alternatív igazság fogalmát. Én ezt nem fogadom el. Van igazság és van igazsághiány. Van jó és van rossz. Nekem egyetlen igazság létezik: a gyerekeket segíteni a tudáson és a tiszta érzelmeken alapuló, ezért biztonságot nyújtó, belső szabadsághoz. Ezt semmi nem írja felül.

A valódi erkölcs diskurzusait – úgy hiszem – mostanában félredobják, inkább az azonnali, vonzó diskurzusnak, a chat-stílusnak adnak helyet. De értékeinket – az empátiát, a barátságot, a személyes példamutatást – nem szabad félretenni. Nem hagyhatjuk, hogy tetteink helyességének egyetlen mércéje valamiféle bünyügyi vizsgálat legyen. Többet kell követelnünk magunktól. Önvizsgálatunk erkölcsi vizsgálat. És ha nem védjük meg értékeinket, csúszós lejtőre jutunk.

A tanításban ezért nagyon fontos a személyes példamutatás. A tanárnak több a kötelessége, mint a joga, és csak az olyan ember lehet igazán jó tanár, aki képes félelem nélkül elfogadni saját tévedését. Csak gyenge emberek bújnak az elvárások mögé, és félnek beismerni, hogy hibáztak. Tanárként minden óram után mindig eljutottam az „önvizsgálat szobájába”. Mint mindenki más, azért mentem oda, hogy megtaláljam hibáimat és tévedéseimet, és tanuljak belőlük. Ez nem gyengeség. Ez a tanári lét egyik lényege.

Az utolsó elv a szerénység és az alázat. Egyetlen tanár sem isten. Emberi lény. A gyerekek nélkül, akiket tanítasz, sehová nem fogsz eljutni, ezért a gyerekek között kell élned, és szerényen és alázatosan kell tenned a dolgod: velük és közöttük.

Minden nép története generációkon át végbement egyedi utazás. Messze előre látó tanárok „terméke”. Fiatal generációknak mondom: ti vagytok az új nemzedék, és népünk olyan magasra fog emelkedni, amit ti megcéloztok. ■

A ROVAT NEVE SOK MINDENT ELÁRUL, A MAGYARORSZÁGI TÖRTÉNESEK ÉRDEKELHETIK AZOKAT, AKIK RÉGÓTA ITT ÉLNEK, ÉS VÁLTOZATLANUL ÁPOLGATJÁK MAGYAR GYÖKEREIKET, ÉS AZOKAT AZ OLÉKAT, AKIKNEK OKMÁNYAIN MÉG SZINTE NEDVES A PECSÉT FESTÉKJE. AZ ÓHAZAI ESEMÉNYEKET A KIEGYENSÚLYOZOTTSÁG JEGYÉBEN TÖBB FORRÁS ALAPJÁN ISMERTETJÜK. MOST A CHABAD BESZÁMOLÓJÁT OLVASHATJÁK RÉTI JÁNOS TOLLÁBÓL A SORSOK HÁZA-ÜGYRŐL, A RUMBACH ZSINAGÓGA ÚJJÁSZÜLETÉSÉRŐL PEDIG A FELÚJÍTÁSI PROJEKT FELELŐSE, KISS HENRIETT ÍR.

A lepusztulás véget ér

A RUMBACH UTCAI ZSINAGÓGA TÖRTÉNETE ÉS ÚJJÁSZÜLETÉSE

Pusztulásában is szép volt. Nemes tartását nem volt képes megtörni a bombatalálat, a beázás, a mindent átható szagú és mennyiségű állati ürülék, de még a gondoskodó közösség eltűnését hirdető növekvő szeméthalmok sem. Büszkén várta az építkezést 2016-ban. 150 év után újra építeni és nem rombolni érkezett hozzá az idő.

Valamikor itt egy kis utcácskában üresen álló telek volt. A Pesti Izraelita Hitközség konzervatív tagozatának közössége kinőtte az – a mai Madách téri házak helyén egykor állt – Orczy-házban található bérleményét, és saját zsinagógára vágyott. 1868-ban a hitközség közgyűlése egy jelentős összeget megszavazott az új imahelyre. A telek a következő évben hivatalosan is a PIH tulajdonába került. A használatba vételi engedélyre négy évvel később nyomott pecsétet Terézváros hatósága. (Ezt a környéket csak 1882-ben csatolták Erzsébetváros-hoz.) És ezzel a fiatal és ambíciós osztrák építész, Otto Wagner terve nyomán megépült modern zsinagóga egy hagyományörző közösség otthona lett. (Az épületet ma min-

denki csak Rumbachként ismeri, azt viszont kevesen tudják, hogy az utca névadója egy német származású doktor, akit a szegények orvosaként emlegettek Pest- és Buda-szerte 1844-ig, haláláig.)

A zsinagóga falai sokáig óvni tudták az itt imádkozó neológ zsidókat. Beköltözésekor a közösség a status quo ante közösségekben használt Derech Hajjim imarendet fogadta el – így kívánta magát megkülönböztetni a Dohány utcai közösségtől és az Ortodoxiától. 1941-ben azonban a gyűlölet börtönné változtatta a falakat. Itt várták sorsukat azok, akiket elhurcolásuk után kegyetlenül lemészároltak Kamenyec-Podolszkijban. Három évvel később pedig a reményt próbálta tartani a szomjazó és éhező gettólakókban.

1956-ban vészelt el a remény, hogy a megmaradt közösség továbbvihetné a hagyományt. Az utolsó rabbi, Fischer Benjámin 1957-ben emigrált Angliába. Az itthon maradtak sokáig küzdöttek, hogy megőrizték a zsinagóga szellemét. Élnek még, akik bár micvójuk vagy esküvőjük színhelyeként emlékezhetnek a házra, sőt még sokan hallhatták a Wesselényi utca 7-ben azokat a különleges dallamokat, melyeket például Adler Illés rabbi hozott magával vidékről. A szocializmus évtizedeiben a Rumbach osztozott a közösségük-vesztett zsinagógák sorsában. A hatalom sem tudott vele mit kezdeni. Hasznosítására több tucatszori elképzelés született, köztük volt könyvraktár és rendezvényközpont is – az egyetlen szakértő testület, a

műemlékvédelmi hatóság pedig a megőrzéséért küzdött.

1988-ban aztán az Alba Regia (akkor állami építőipari vállalat) tulajdonába került, és ezzel úgy tűnt, hogy megpecsételődött a sorsa: iroda- és rendezvényház lett volna belőle. A rendszerváltás azonban bedarálta a céget: tönkrement. 2005-ig a Ház sorsára hagyottan őrizte a háború, az újkori átépítési kísérlet és az időjárás rombolásait. Akkor viszont újra a hitközség tulajdonába került. De hogyan tovább?

A Zsidó Levéltár és Múzeumban Toronyi Zsuzsanna vezetésével szakmai koncepciót dolgoztak ki, amelyet a kormány 2015-ben elfogadott. Ennek értelmében a ház a liturgikus funkció megtartása mellett közművelődési és rendezvényszíntérre válik. A második világháború után egyetlen zsinagóga kapcsán sem született ilyen értékes megállapodás. Az épületet egykor megépítő közösség tényleges utódja ma már nem létezik, azonban az általa megteremtett érték mindenki számára érzékelhetővé teszi azt a törekvést, ami eleinket vezette: a Tóra hagyományát megőrizve jelen lenni a korra és környezetünkre nyitottan. Ez a szemlélet köszön vissza a mostani építkezés minden részletében.

A zsinagóga épülete a műemléki restaurálásnak köszönhetően visszazakapja a ragyogást, amit az ide belépők utoljára 1873-ban láthattak. A lebontott Tóraszekrény – köszönhetően a régi fényképeknek, dokumentumoknak, valamint Baliga Kornél elkötelezett munkájának – újra áll és arany fényben ragyog. A tér azonban már nemcsak liturgikus eseményeknek ad helyet, hanem kulturális eseményeknek is. Ilyen alkalmakkor a műemléki tervek alapján megújuló bima egy hidraulikus

FOTÓK: NAGY ÁKOS

szerkezet révén a padlóba süllyed. Nem épült újjá a női karzat, a helyén kialakuló térben lesz látható az Otto Wagner és a zsinagóga történetét bemutató kiállítás.

Az épület látogatóit a legkorszerűbb technika segíti majd. A belépéskor mindenki egy tabletszerű eszközt kap, ami kalauzol a házban belül, de virtuális lehetőségeket is kínál, segítségével felfedező útra indulhatnak a neológia és a ház történetében.

Az építkezés lassan a végéhez ér. 2019 nyarának feladata a kiállítások, a berendezések elhelyezése és a rendezvénytechnika kiépítése. A tervek szerint ennek az évnek a végére a Rumbach minden részében megújulva nyílnak meg.

A kiállítások, a kávéház eseményei, sőt még egyes tárgyai is azzal

a történettel ismertetik meg a látogatókat, ami valamikor a 18-19. század fordulóján kezdődött, és a mai napig tart. Ebben a történetben családunk találkozott, hol békeidőben, hol nehézségek között együtt éltek, házasodtak, sokasodtak, majd gyűlöltek, gyilkoltak és feledtek, de... de mégis itt vagyunk. Mi, magyarok. Akik keresztények és zsidók is vagyunk. És vagyunk még oláhok, rákok, sokácok, bunyevácok, tótok, románok és svábok. Közös hétköznapi napokkal, különböző szokásokkal, különböző nyelvvél és közössé váló történetekkel.

Mindenki, aki a Rumbachot megnézi, ebből visz magával tovább valamit, és otthaghatja az övét a háznak, emlékül. ■

Kiss Henriett a Rumbach Sebestyén utcai zsinagóga felújítási projektjének tartalmi összefoglalója, a megvalósítandó kulturális tartalmak koordinációjáért felel.

Tervezők: Kónig Tamás, Wagner Péter; belsőépítészek: Baliga Kornél, Ugrin László, Gergely László.

Kivitelező: Laki Zrt. Projektvezető: Kreatív 2000 Kft.

A hetvenegyetedik

EZ TÖRTÉNT HAIFÁN

Markovits Mária

A múlt évben Izrael függetlenségének napját megelőzően hetven napig az izrael-info.com hírportál naponta adott közre egy-egy írást azokról a magyar-zsidó emberekről, csoportokról, akik országunk eddigi hetven évében valamilyen területen kitűntek kimagasló eredményeikkel, életútjukkal.

Örömmel és büszkeséggel követtük a válogatás írásait, néha meg is lepődtünk, hogyha a már ismert nevek között ismeretlenekre bukkanunk. Tudjuk, hogy a hetvenből sokan kimaradtak, s közülük bármelyik lehetne a hetvenegyetedik.

E sorok írója nagyon szerencsés embernek mondhatja magát. Alijázásom után olyan mentorok irányítása alatt kereshettem kenyeremet, mint dr. Arje Kaddar, az Izraeli Szemle alapító főszerkesztője, és a már hetvenegyetediknek tekinthető Barkay Edit: ő irányította évtizedekig a WIZO haifai kirendeltségének népjóléti osztályát.

Már az állásinterjún sejthettem, hogy sok évnyi, közösen végzendő munka áll előttünk. Edit rögtön kijelentette, hogy bár nyelvi gyökereink közösek, mi ketten csakis héberül fogunk beszélni. Kompromisszumra csak akkor hajlandó, ha valamilyen bonyolultabb kifejezést kell elmagyaráznia.

Barkay Editre nagyon sokan emlékezhetnek jótévedőjüként, miközben talán semmit sem tudtak róla. Áldásos munkája nyomán ha nem is látványos, de sorsuk javítását célzó változások történtek az életükben.

Öten alkottuk a csapatot, amely harcba szállt a haifai szegénység ellen. Nem anyagi áldozatokkal, vagy hókuszpókuszokkal, hanem az évek során 36-ra duzzadt projekttel, amelyhez a város önkormányzatának öt különböző helyen létrehozott népjóléti osztálya adta a szakmai irányítást, és a segítségre szoruló emberek, csoportok helyzetét is magasán képzett szociális munkások ismertették.

Kézzelfoghatóan érezhettük közös munkánk eredményét. Edit mindvégig hangsúlyozta, hogy a siker titka csakis az elkötelezettség és a jól irányított csapatmunka lehet. Öt iskola utáni napközi otthont működtettünk, létrehoztunk időseket és veszélyeztetett

FOTÓ: GABI BARKAY CSALÁDI ALBUMÁBÓL.

sorsú gyermekeket segítő központokat, sokféle tevékenységnek helyet adó női klubokat, izraeli zsidó és arab asszonyoknak baráti klubot, számukra emlékeztető közös kirándulásokat és nyaralásokat szerveztünk, otthont teremtettünk veszélybe került lányoknak... Munkánk lelke és éltető ereje Barkay Edit volt a nyolcvanas évektől 2003-as nyugdíjba vonulásáig.

Lélekről és éltető erőről beszéltem, pedig mi „csupán” fizetett alkalmazottak voltunk. Programjainkban azonban mindvégig számíthattunk 180-200 önkéntes segítségére is, akiknek szervezése, nyilvántartása, megfelelő munkával ellátása szintén ötünk feladata volt.

A nagy aliják, az időközben lezajlott gazdasági válságok, a nem megfelelő politikai vezetés (és még számtalan ok) miatt az ország népjóléti állapota sokat változott – és többnyire hátrányára. A statisztikák ma újra szegény és elszegényedő rétegekről beszélnek.

Barkay Edit okosan, következetesen, kemény kézzel irányított, de ugyanakkor óriási empátia és segítőkészség dolgozott benne. A lehető legjobbat, legtöbbet hozta ki önmagából és belőlünk, miközben egy életre barátokká váltunk.

Edit 1936-ban született Budapesten. Az unokák számára évekkal ezelőtt megírta emlékeit, természetesen héberül. Hogy Budapesten élő barátai is olvashassák, ennek egy részét közösen magyarra fordítottuk. A mi közös anyanyelvünkre...

„Első otthonom, ahová a szülészetről érkeztem, a Zsigmond [ma Frankel Leó] utca 49-es számú házban volt. Az utca és a házsám nem csupán egyszerű címet jelentett, hanem intézményt és közismert kulturális központot is. Az épület nem csak lakóhely volt, hanem ennél sokkal több.

Az 1928-ban épült hatemeletes ház U-alakban vette körül a már ott lévő stilszerű, szép zsidó templomot. (...) A ház kétemeletnyi magas, lenyűgöző bejárata a templommal szemben emelkedett, hat görögös stílusú oszlop díszítette. A lakók a hitközség dolgozói, rabbi, kántorok, a zsidóság szellemi vezetői és egyszerű zsidó emberek voltak, de keresztények is laktak az épületben. Különös légkör uralkodott itt, aki belépett, érezhette, hogy ez nem közönséges lakóház. (...) Szerettem ezt a házat! Szerettem az életemet benne!”

„Édesanyám szép, törekeny, sokféle tehetségű asszony, aki apám mellett megtalálta azt a biztonság- és boldogságérzést, amire gyermek- és serdülőkorától vágyott. Mindkét szülőm szeretettel és gondoskodással nevelt, mindketten az egyéniségüknek megfelelően.

Anyám gondoskodott a rendről, tisztaságról, jó ételekről, a koromnak megfelelő foglalkozásról, a családi és baráti kapcsolatok fenntartásáról. Apám könyvekről és gyermekkori emlékeiről mesélt, játszott velem, úszni tanított, a kedvemért még egyszerű bűvészműtávirányokat is megtanult, hogy elbűvöljön, és ez sikerült is neki. Tiszta szívemből, nagyon szerettem őt.”

Edit nagyapja, Parczel József a budai hitközség főjegyzője volt. Az ő fia, Parczel Sándor a Sorbonne-on tanult matematika–latin szakon, majd Budapestre visszatérve, s apja kérésének eleget téve lett a budai hitközség főkönyvelője és pénztárosa.

Edit szeretettel emlékezett egész életének legjobb barátjára, Vidor Annuskára.

„A házban lakó főrabbi, dr. Vidor Pál és dr. Vidor Zsuzsa kislányával, Annuskával különös, szinte testvéri kapcsolatba kerültünk, szüleink között is szoros barátság volt. (...) együtt küldtek bennünket Tante Franci és Tante Magda német nyelvű, zsidó óvodájába. Itt kellett németül tanulnunk, és a korunkbeliek tudásához szükséges alapokat megszereznünk. (...) itt éltük át az első szerelmet, amikor Annuska és én egy teljesen egyforma ikerpárba, Imibe és Gabiba szerettünk bele, (...) de nem mindig sikerült felismernünk a megfelelő kisleányt. Ez viharos vitákra adott alkalmat közöttünk.”

Még csak hatéves volt, amikor számára véget ért a boldog gyermekkor:

„Harmadszor és utoljára 1942-ben érkezett behívó, és onnan apám már többé nem jött vissza. Amikor a harmadik behívó érkezett, már felismertem a zöld lapot a postás kezében, már »tapasztal« hatéves nagylány voltam, és megértettem, hogy ez tragikus esemény számunkra. (...) Édesanyám is sirt, de a kedvemért uralkodni igyekezett magán. (...) Nem volt több énekeszó és mesélés, nem volt nevetés többé.”

A következő évek minden nehézség és szörnyűség ellenére is emberformáló évek voltak. Háború, bombázás, menekülés és állandó veszélyek között édesanyja, Sárka és a zsenge korú kislány egymás támaszai voltak, míg aztán az ötvenes években az alijázás mellett döntöttek. Sárka néhány éve (2011-ben) halt meg.

Edit számára megkezdődtek a dolgozó munkásévek. Amihez nyúlt, úgy végezte el, ahogyan azt a nagykönyvben megírták. Családot alapított, gyermeket nevelt, professzor férjének segítőtársa volt, és sokszor láthattam, hogy csak nevük említésére mosoly nyílt az arcokon.

Barkay Edit: egyike az örök, többnyire névtelen hetvenegyetidieknek... ■

Kisinváros

HATALMAS SZENZÁCIÓ

Róna Éva

Amikor tudomásomra jutott, hogy II. Erzsébet angol királynő rokona, Jennifer Bick (született Jennifer Bowes-Lyon) éveken át éppen kis városomban, Kiriát Onóban lakott, kételkedtem a hír valószínűségében. Azonban David Horovitz történész írása fényt derített a híres-neves Jennifer érdekes epizódokkal tarkított életére.

A történet szüleinek legendás házasságával kezdődött. Jennifer édesanyja, Fay Jacobs, egyszerű dél-afrikai zsidó családból származott. Kislánként a családi krónikából ismerte meg már elhalt nagyszüleinek életét, menekülésüket a fasiszta Németországból, letelepedésüket a zsidókat befogadó Dél-Afrikában, valamint későbbi bevándorlásukat Nagy-Britanniába.

A család angliai megtelepedése után Jennifer édesanyja, a tizen-nyolc éves Fay – öt testvér közül a legkisebb – azzal a bejelentéssel állt szülei elé, hogy harcolni akar az ország ellenségei, a rasszisták, a fajgyűlölők ellen. Barátnői már jelentkeztek önkéntesnek a frontra – mondta. Anyja hallani sem akar róla, apja korbácsolással fenyegeti, ha nem veri ki a fejéből ezt az

őrültséget. De Fay győz, megkezdte katonai szolgálatát. S mit hoz a véletlen: néhány heti kiképzés után a csinos és kedves lány megismerkedik a jóképű, jó modorú angol pilótával, Michael Bowes-Lyonnal. Szerelem első látásra, gyakori találkozások és séták a kaszánya körüli parkban. Egymás családjáról semmit sem tudnak, de nem is törődnek vele. A vonzalmuk elmélyül, s úgy döntöttek, a hadseregől kapott kétheti szabadság alatt Fay bemutatja a pilótát szüleinek, és közli velük házassági tervüket is.

– Az én szüeimnek nem tudlak most bemutatni – jegyezte meg Michael –, családi látogatásra utaztak, de levélben közöltem velük életem nagy eseményét, hogy találkoztam veled. Elküldtem a fényképet is, hogy lássák, milyen szép lányt szeretek.

Fay bölcsen így válaszolt: Ami késik, nem múlik...

Egy kellemes nyári délután a fiatalok megérkeztek Fay szüleihez. Az egyszerű, de szépen berendezett négyszobás, fürdőszobás, konyhás, tiszta lakásban rokonszenves házaspár fogadta őket. A gyerekek közül csak Lián és Járin volt otthon, a két (immár házas) nagyfiú jött el régen látott húguk és a barátja fogadására. A beszélgetések során elhangzott, hogy Michael arisztokrata család sarja. De egyikük sem sejtette, hogy a kedves és szerény Michael az angol királynő, II. Erzsébet édesapjának, Claude Bowes-Lyonnak az unokaöccse. Tehát nem is akármilyen a nemesség, hanem királyi oldalág... A királyi ház ugyan valami titokban tartott ok miatt évekkal korábban megszakította kapcsolatát

a Bowes-Lyon rokonsággal, amit az utóbbiak nehezen bár, de tudomásul vettek...

– Engemet abszolút nem érdekelnék a nemesi címek – bizonygatta a fiatal ember –, gondolom, itt sem érdekel senkit.

Fay nevetve helyeselt.

– Valóban, minket nem érdekel az ilyesmi – erősítette meg lánya szavait a mama –, nálunk a humanitás, a becsületesség, az őszinteség határozza meg véleményünket rokonainkról, barátainkról.

– Hasonlóan vélekedem én is – bólintott rá Michael.

Az ünnepi vacsorán pezsgővel koccintottak, s az apa pohárköszöntőt mondott a fiatalok boldogságára. Évre év jött, Michael szülei is megismerték, megkedvelték Fayt és szüleit. A háború befejezése után a fiatalok házasságot kötöttek, s egy év múlva megszületett gyermekük, Jennifer.

Az ifjú szülők a hatodik születésnapján elvitték a kislányt Londonba, Erzsébet királynő koronázási ünnepségére. A kislányt elbűvölte a színpompás esemény, az aranyozott hintón elhaladó Erzsébet királynő. Fay ezután lepte meg férjét a bejelentéssel, hogy levelet küldött a királynőnek, és kérte, fogadja kislányuk, Jennifer Bowes-Lyon látogatását a palota kertjében. A találkozásra sor került, de nemcsak a kertben, hanem a Buckingham palotában rendezett vacsorán is, ahol az elegáns vendégek körében a kislányt Miss Bowes-Lyonnak szólították, ami persze roppantul tetszett neki. (Előzőleg persze a szülők megtanították Jennifert az etikett sok-sok szabályára.)

Másnap együtt játszhatott a híres-neves királyi kertben a „kékvérű” gyerekekkel. Élményekkel telve ke-

rült haza, de ezekről idegeneknek nem volt szabad beszélnie.

Négy évvel később Michael megbetegedett, szívinfarktus végzett vele. Fay nem bírta megmaradni a régi közös lakásban, és a tízéves Jenniferrel együtt a mama házába költöztek. A kislány ott látta először a pészach előkészületeit, a pászkát, az ünnepi szertartást.

– Miért csak mi ünnepelünk így? – kérdezte anyjától. – A barátnőimnél másképpen van.

– Mert mi zsidók vagyunk – válaszolta az anyja.

– Zsidók? – csodálkozott Jennifer – Ez jó?

– Persze, hogy jó – ölelte magához a gyermeket, megcsókolta az arcát, a haját. – Mindenkinek a saját vallása jó.

Teltek az évek, Jennifer nagyszülei meghaltak, majd az édesanyja, Fay is. A húszéves lány az öröksége egy részéből Párizsba utazott, s a Sorbonne-on irodalmat tanult. Zsidó évfolyamtársai gyakran meghívták családjukhoz szombati ebédre, ilyenkor szóba került a világban szétszórta zsidók sorsa, köztük a Szentföldön élőké is. Jennifer elhatározta, a vakáció alatt egyszer ellátogat oda.

1954-ben valóban útra kelt. Egyetlen hónapra tervezte tartózkodását, ám végül úgy döntött, itt telepszik le. A formások elintézése után beiratkozott az egyetem angol szakára, s közben igyekezett alaposan megtanulni héberül is. A diploma után egy középiskolában kezdett tanítani.

Az egyik közösségi összejövetelel megismerkedett Stephen Bickkel, a fiatal ügyvéddel, megszerették egymást, összeházasodtak, majd kis kertés házát vásároltak Kiriát Onóban. Jennifer felfedez-

te, hogy érzéke van az újságíráshoz. Izraeli lapoknak írt, majd rovatot indított a rádióban. Írásai rendhagyó emberi sorsokról szóltak, a szülei sorsáról és a sajátjáról is, persze nevek nélkül, nehogy történetei nyomán pletykák kapjanak szárnyra. Akik akkoriban találkoztak a házaspárral, tősgyökeres izraelieknek vélték őket. Egyszerű, kedves emberek benyomását keltették.

Jennifer hosszas fontolgatás után, férje beleegyezésével levélben fordult a Buckingham palotához, és kihallgatást kért őfelségétől. Aláírásként feltüntette házasságkötése utáni és a lánykori nevét is. Hazatérése után Jennifer beszámolt férjének:

– Őfelsége, a királynő barátságosan fogadott, az életéről érdeklődött, s általában az izraeli életfeltételekről. Tudomására hoztam, miként élnek Izraelben az egykor szétszórta sorsban sínylő, immár hazájukra talált emberek. Szóba hoztam a szüleim sorsát és a magamét is. A királynő afelől is érdeklődött, vannak-e anyagi gondjaim, szükségem van-e támogatásra? Megköszöntem a kérdést, s azt feleltem, az anyagi helyzetünk rendben van, nem vagyunk gazdagok, de jól élünk.

Örömmel tapasztaltam, hogy a Windsorok nem antiszemiták. Legtöbbször úgy vélik, zsidónak lenni csupán különködés (excentricity).

Másnap meghívót kaptam egy nagyszabású partira, ahol egy idősebb úr megkérdezte: „Jennifer, ugye maga az édesapja után a protestáns vallásfelekezethez tartozik? Azt válaszoltam: úgy van, Sir, de édesanyám vallása után zsidó vagyok. Ezen az úr kedvesen elmosolyodott...” ■

Fordulat előtt?

A MEG KÉSZ SINCS,
DE MÁRIS HÁNYATTATOTT SORSÚ
EMLÉKKÖZPONTRÓL

Réti János

A magyar kormány eredetileg idén szerette volna megnyitni a Sorsok Házát, de úgy tűnik, a megnyitó ünnepség meghívóira még várunk kell – nem is keveset. A változatlanul legfontosabb kérdés: az emlékközpont képes lesz-e ellátni múltunk minél pontosabb és hitelesebb feltárásának feladatát.

Bár a múzeum előkészítése több mint öt éve folyik, egyelőre úgy tűnik, a Sorsok Háza megnyitására további éveket kell várunk. A Józsefvárosi pályaudvar helyén létesülő új holokauszt-émlékközpont létrehozásáról 2013 őszén döntött a kormány. Az intézmény vezetésével a Terror Háza Múzeum főigazgatóját, Schmidt Máriát bízták meg. Az avatóünnepség időpontját eredetileg a holokauszt magyarországi emléknapjára, 2014. április 16-ra tűzték ki. Közben befejeződtek az emlékközpont bővítésének építési munkálatai is, de látogatókra a közeljövőben sem számíthatunk.

A kiállítás koncepciójáról egyeztetés kezdődött meg a zsidó szervezetekkel, ám a Mazsihisz Schmidt Máriával szembeni fenntartásai hamar kenyértöréshez vezettek. A Mazsihisz kezdetektől fogva azt tartotta volna üdvösnek, ha a holokausztról szóló diskurzus irányainak meghatározása továbbra is az ő hatáskörükben marad. Ezért amellet kardoskodott, hogy a Sorsok Háza helyett inkább az Együttélés Házát hívják életre a jelenleg felújítás alatt álló – és a neológ hitközség tulajdonában levő – Rumbach Sebestyén utcai zsinagógában. Ebből azonban nem lett semmi, mint ahogy abból a javaslatból sem, hogy a Páva utcai kiállítást újragondolt formában vigyék át az egykori pályaudvarra. Az azonban jól látszik, hogy már nyoma sem maradt a kezdeti tétova együttműködési készségnek. Annak örve alatt ugyanis a Mazsihisz igyekezett a kezébe venni az irányítást. Ennek egyértelmű jele volt, hogy olyan szakértőkből álló munkacsoportot hozott létre a tematika finomítása érdekében, amely szakmailag éles ellentétben áll a Schmidt-féle körrel.

A projektből először a nagy holokauszt-kutató intézmények vonultak ki, majd a Mazsihisz is felállt az asztaltól. A múlt év második felében aztán kormánydöntés született arról, hogy a Sorsok Háza Holokauszt Emlékközpont és Oktatási Centrumban létrejövő állandó és időszakos kiállítások, valamint az ugyancsak itt elinduló oktatási program működtetésére a kormányzat a Kö-

ves Slomó által vezetett Egységes Magyarországi Izraelita Hitközséget (EMIH) jelöli ki. Erre válaszként a Mazsihisz vezetői a történelmi hitetlenség és a magyar zsidó közösségi emlékezet elárulásával vádolták meg EMIH-et.

Köves Slomó rabbi a központban majdan rendezendő állandó és időszakos kiállításokkal, valamint az ugyancsak itt elinduló oktatási programmal igyekszik átformálni a közvélekedést, amelyet számos, meglehetősen előítéletes vélemény befolyásolt. Ezért az EMIH-hez közel álló médiumokban többször is kifejtette a gondolatait a majdani kiállítási anyagról, amelyet kritikusai a legjobb esetben is csak töredékében ismernek, vagyis félkésznek is alig mondható. Ugyancsak beszélt az abból kiinduló további lépések lehetséges irányairól.

E médiaszereplésekben rendre elhangzik, hogy a holokauszt történetének hiteles bemutatása olyan felelősség, amelyet a leendő kiállítás fenntartója nem csupán a zsidó közösséggel, a holokauszt áldozataival és a leszármazottakkal, hanem az egész magyar társadalommal szemben vállalni kíván. Az EMIH havilapjának, az Egységnek adott, tavaly decemberi interjújában Köves rabbi kifejtette, hogy az Emlékközpontban a lehető legteljesebb képet szeretné megmutatni a vészkorszakhoz vezető útról is, amelyhez szervesen hozzátartozik a Horthy-rendszer és a korabeli többségi társadalom jelentős részéhez köthető felelősség hangsúlyozása is.

Ám álláspontja szerint ez önmagában mégsem kínálja a megismeréshez elengedhetetlen ismeretek összességét. Ezért visszanyúlnának egészen az 1867-es kiegyezésig,

a nemzet egészének történelmét is meghatározó emancipáció és asszimiláció történetéig, vagy akár 1848-ig is. Nem kívánna eltekinteni a tágabb nemzetközi kontextus megrajzolásától sem. A 20-as, 30-as évek magyar antiszemitizmusa ugyanis aligha választható el a 19. század végétől, a 20. század elejétől megjelenő általános európai zsidóellenességtől.

Az interjúban Köves Slomó azt is világossá teszi, hogy legfontosabb feladatának a kiállítás központi üzeneteinek, sarokpontjainak meghatározását tekinti. Ilyen kérdésnek látja annak nyomtatékosítását, hogy a kiállítás tanítson univerzális értékeket, ugyanakkor a narratívája egy hangsúlyozottan zsidó elbeszélés legyen.

Egyelőre az valószínűsíthető, hogy a kiállítás anyagában milyen emberi történetekből épülnek fel a nagy, sorsfordító történelmi események. A holokauszt áldozatai ugyanis elsősorban zsidók (vagy a mások által zsidónak minősített emberek) voltak. Története nem függetleníthető a zsidók, illetve a zsidóság és Európa kapcsolatának történetétől, és nem is mesélhető el ennek megismertetése nélkül. Ha az emlékközpont állandó és időszakos kiállításai általában is szól-

nak majd a zsidók hozzájárulásáról civilizációnk formálódásához, a jövőbeni – a zsidó kultúra mérhetetlen gazdagságáról gyakran mit sem tudó – látogatók talán magukkal vihetnek majd valamit a „zsidó civilizáció” felszínre került tudáskincséből, és megfogalmazódhat bennük valamiféle válaszkíséret is az örök kérdésre: „Mi a zsidó?”

Köves rabbi úgy tekinti, neki kizárólag az a szerepe, hogy meghatározza a kiállítás központi üzenetét. A tematika kialakítása azonban – ezt az interjúban is hangsúlyozta – már legyen a szakértők feladata. A Sorsok Háza anyagával elbeszélhető tanulságok hiteles bemutatását az egész társadalmat érintő párbeszéddel kell elérni. Ebben a folyamatban az érintett tudományágak legjelentősebb hazai és nemzetközi képviselőinek, valamint a legtöbb zsidó szervezetnek és közösségnek kellene részt vennie. Nyilván nem ettől független, hogy a Sorsok Házával foglalkozó legújabb híradások már arról szólnak: újra közeledés tapasztalható a nemzetközi holokauszt-kutatás nagyjai és az emlékközpont felelősei között.

A témában otthonos szakértők úgy sejtik, a Sorsok Háza általános elfogadott koncepciójának kidolgozásához akár további két-három évre is szükség lehet. Kérdéssé vált Schmidt Mária szerepe is. Folytatódik tehát az emlékközpont-saga, melynek további fejezeteiből kiderülhet: valóban a múlt őszinte megismeréséhez, illetve a felelősség elfogadásához juttat közelebb az emlékközpont megnyitása, vagy a számos lehetőséget tartogató elképzelést elnyeli a politikai és hatalmi szempontok őrvénye. ■

Változatlan választások

„A szavazással az önmagunk, mások, az országunk és az egész világ iránti elhivatottságunkat fejezzük ki.” Sharon Salzberg

A választások minden országban drámai, kiélezett és érzékeny időszaknak bizonyulnak – de Izraelben különösen. Ilyenkor mintha állandó földrengés rázná a Szentföldet. A társadalom egy része úgy érzi: a kormány jó nyomon van, és a rendszert megingatni egyet jelent az anarchiával, mások szerint végképp ideje a királyváltásnak. Van, aki szerint az ország egyre konzervatívabb és kirekesztőbb, mások szerint a liberalizmus és a globalista gondolkodás miatt veszhet el a nemzet. Családtagok, barátok, kollégák, szomszédok, szerelmesek feszülnek egymásnak – miközben a parlamentben rendszerint ugyanez zajlik, csak sokkal nagyobb léptékben. Aki tegnap még militáns volt, ma pacifista, mert épp arra van igény; aki tavaly még az LMBT családok ellen kampányolt, ma állami támogatást ígér a leszbikus párokkal gyermeket vállaló melegeknek.

És persze mindenki ígér fűt-fát – de inkább csak fűt. A pártok kedvenc mézesmadzagja a marihuána legalizálása lett, mint valami bármikor bedobható adu ász. S mindezek közben a jelenlegi miniszterelnököt három ügyben faggatja a bíróság, de ő cseppet sem aggódik – inkább egy színésznővel veszekszik az Instagramon.

Hogyan őrizze meg a józan eszét és érző szívét, de legfőképpen határtalan lelkét, aki hónapok óta ezzel kel és fekszik? Recept nincs – csupán a remény, hogy miközben fontos döntéseket hozunk, melyeknek tétje az ország, a következő generáció jövője, mindig emlékszünk arra: az igazi győzelem nem a jobb- vagy a baloldal diadala. Egy nemzet egyetlen lehetősége arra, hogy mindenki és mindenképp felett győzelmet arathasson, az továbbra is az összetartás, a kitartás... és a tartás.

Mi az Új Keletnél, az Új Kelettel így igyekszünk szavazni – friss lapszámunkkal, és április 9-én a szavazómágnánál. Elohim, ta'azor lanu. ■

JELENTKEZZI!
LEGYÉL A MAGYAR CSAPAT TAGJAI

15. MACCABI EURÓPA JÁTÉKOK
2019. JÚLIUS 29 - AUGUSZTUS 7.

Legyél részese a közösségi sportélménynek!
Várjuk a zsidó közösség sportoló tagjait több mint 20 sportágban.
Információ: emg2019@maccabi.hu

3X3 KOSÁRLABDA

ASZTALITENISZ

BRIDZS

FALLABDA

GOLF

GYEPLABDA

KARATE

KERÉKPÁR

LOVAGLÁS

LÖVÉSZET

PARASPORT

RÖPLABDA

TOLLASLABDA

VÍVÁS

VÍZILABDA

ÚSZÁS

SAKK

TENISZ

KOSÁRLABDA

LABDARÚGÁS

FUTSAL

FÉLMARATON

TRIATLON

Alapítva 1906

www.maccabi.hu

אוי קלט

עיתון ישראלי עצמאי בשפה ההונגרית